

יו"ר המערכת: ד"ר חזי יוסף
עורכת ראשית: מרים גילת

תוכן עיניינים

- 1.....לקרוא אותם אחרת.
- 2.....דבר העורך.....
- 5.....שמעתם על "אימו"?.....
- 7.....גיבורי תרבות:
אופנה או דרך חיים?.....
- 9....."הכחול שוב באופנה".....
- 10.....ילדי המסכים.....
- 13.....סמלי תרבות נעורים באינטרנט.....
- 15.....הימורים באופנה.....
- 16.....ספורט קיצוני ואופנה.....
- 18.....זרקור על סחל"ב.....
- 20.....קעקועים בקרב בני נוער.....
- 22.....הצהרת מונטווידאו.....
- 23.....מידע מיד"א.....
- 24.....טור אחרון.....

אופנה

אופנה ומגמות אופנתיות

בקרב ילדים ונער במסגרות
חוץ-ביתיות ובהיילה

לקרוא אותם אחרת

תמיר ליאון, אנתרופולוג יישומי, מכון אתוס

אנחנו קוטעים את השידורים (קולות ירי) ... אנחנו קוטעים את השידורים במהדורה מיוחדת: רבותי, אסון!! מקטעי ידיעות שהצטברו על שולחנו מתגלה אט אט התמונה, והתמונה קשה: הם שוב כאן! זורעים הרס וחורבן, מחללים ערכים ובזים לעקרונות, משתוללים אצלכם ברחובות. לפני השידורים ייקטעו אני מבקש מכל האזרחים לרדת מיד למקלטים, לאטום דלתות וחלונות ובשום אופן, אני חוזר, בשום פנים ואופן לא לפתוח את מערכות הסטריאו!! (פתיחת הדיסק "כנען 2000" של להקת שבק ס').

המשך בעמ' 2

דבר העורך

העיסוק של נוער וצעירים באופנה ובמגמות אופנתיות כיום משמעותי משהיינו יכולים לדמיין לעצמנו לפני עשרים שנה. למילה "אופנה", שהייתה נקשרת אסוציאטיבית לביגוד ולקישוטיו, נוספו אופנות מתחומי העגה (סלנג), הבילוי, הביטוי וכמובן המחשב.

באופנה ובמגמות האופנתיות המעסיקות ילדים ובני נוער מתמקד גיליון זה. בני הנוער הגרים בפנימייה כמו בני נוער החיים בקהילה נתונים להשפעות האופנות המתחלפות בקצב שרבים מהמבוגרים לא עומדים בו וכבר ויתרו על הסיכוי להבין.

עיון מעמיק במאמרים המצוינים שבגיליון זה מוצא לעתים קרובות ישיר בין ביטויי מגמות אופנתיות להתמכרויות. תחושה לקשר שכזה מתעצמת בעת קריאה במאמרו של תמיר לאון, "ילדי המסכים" כמו גם במאמרו של נחום מיכאלי, העוסק בבעיית ההימורים הקשה שאינה פוסחת על צעירים ובני נוער.

מאמר אחר, המעודד זווית ראייה אהדת, הוא מאמר המתאר את התכנית ללימודי המשטרה ב"כנות". התלמידים בפנימיית המשטרה שם אימצו את הכחול (מדי המשטרה) כאופנה, אך גם התחברו לאופנה להיות "חברתי", לפעול למען הזולת ולטפח מנהיגות יחד עם הגשמה עצמית והצלחה אישית.

הקורא גיליון זה יכיר עוד נושאים ומגמות אופנתיות, ואני בטוח כי הוא יגלה עניין וייתרם.

הגיליון הבא יעסוק במשמעות הקשר והיחסים שבין הפנימייה ובין הבית והקהילה שמהם מגיעים חניכי הפנימייה. אני מזמין כותבים המעוניינים לכתוב בנושא להפנות את מאמריהם למערכת.

וברשותכם, נימה אישית:

העיסוק בשנים האחרונות במערכת הביטאון ובתפקיד העורך הסב לי סיפוק מקצועי רב. הגיליונות שערכתי עסקו בין השאר בקליטת נוער עולה, בבריאות, באמנויות, בהעצמה וגיליון מיוחד הביא את סיפור מלחמת לבנון השנייה מנקודת מבטם של כפרי הנוער, מסגרות חוץ-ביתיות נוספות ומסגרות לטיפול בילדים ובני נוער בסיכון בקהילה. הקשר עם הכותבים, תגובות הקוראים והעבודה המשותפת עם חברי המערכת היו לי לחווית עשייה מרשימה.

עם זאת, בשל עיסוקי הרבים, נפל נטל ניכר על מרים גילת, אשר תרמה תרומה אדירה, הן בתפקידה כרכזת המערכת – שמירה על קשר עם הכותבים, עם עורכת הלשון, עם הנהלת העמותה ועם בית הדפוס, והן בתפקידים שהם מתפקידיו של העורך, שאליהם לא הצלחתי להגיע בשל התמקדותי בתפקידי כמנהל כפר נוער.

לשמחתי, אישרה הנהלת העמותה את החלטת חברי המערכת למנות את מרים לעורכת הביטאון החשוב הזה, והיא תחליף אותי בתפקיד. אני מאחל לה הצלחה רבה בתפקידה, ואמשיך ללוות אותה ואת הביטאון בתפקידי החדש – יו"ר מערכת הביטאון.

קריאה נעימה,
ד"ר חזי יוסף

לקרוא אותם אחרת

המשך מעמ' 1

רוב בני הנוער בעולם המערבי חווים את שני העשורים הראשונים לחייהם בצורה דומה: תקופת חניכה ארוכה במסגרת לימודית פורמלית. כיוון שמסגרת זו איננה מייצרת שונות, שהרי רוב בני הנוער פוקדים את בית הספר בצורה כלשהי, היא אינה משמשת אותם בדרך כלל כמרכיב משמעותי בתהליך בניית הזהות שלהם. משום כך, שני המשתנים המרכזיים שבהם יכול אדם צעיר לייצר זהות בצורה פעילה (שלא כמו הרקע שלו, המשפיע על זהותו אך הוא משתנה נתון), הם תרבות הפנאי שלו וסגנונו האישי. תרבות הפנאי משמעותה בעצם **המעשים** שהצעיר עושה בזמן שבו לא חלות עליו מחויבויות כלשהן, והסגנון כולל בעיקר **היבטים חיצוניים** הקשורים להופעתו ולצורה שבה הוא מתלבש או מתנהג בחברה, בעיקר זו של בני גילו. הגדרות אלו הן אמורפיות למדי, וכמובן שיש ביניהן השקה מתמדת. במאמר זה אתיחס להיבטי הסגנון בלבד, משום שחלק גדול מתרבות הפנאי של בני הנוער מודרת מעולם המבוגרים. מטרתו של מאמר זה היא להסביר את החשיבות שבצפייה ערנית במרכיבי הסגנון, וכן לספק הדרכה בנוגע לעקרונות אותה צפייה.

תת-תרבות של בני נוער רקע היסטורי

המחקרים השיטתיים הראשונים על תתי-תרבויות נוער החלו בשנות השלושים של המאה העשרים באוניברסיטת שיקגו. מחקרים אלו התרכזו בעיקר במיפוי והבנה של תתי-תרבויות עברי-יניות בקרב צעירים וניסו להבין את הלך רוחו של הצעיר האמריקני בן חבורות הרחוב. בשנות השישים והשבעים קמו מספר חוקרים אשר התרכזו באוניברסיטת ברמינגהם שבאנגליה והחלו לחקור את תתי-תרבויות הנוער והצעירים שהתפתחו בבריטניה לאחר מלחמת העולם, בעיקר בקרב המעמד הבינוני. הם פעלו מתוך תפיסות העולם הכלכליות של מרקס, אשר דיבר על נגישות של קבוצות שונות בחברה לאמצעי הייצור (מרקס, 1983), ושל אנטוניו גרמשי, אשר כתב על הדרך שבה קבוצה משליטה את עליונותה. דרכי הניתוח שלהם הושפעו מאוד מסמיוטיקאים כמו רולאן בארת, אלתוסר וז'אן ז'נה. טענתם העיקרית הייתה, כי בני הנוער והצעירים הם קבוצה מדוכאת בחברה, וחוסר הנגישות שלה למקורות כוח אינה מאפשרת לה למרוד בדרך השלטת של הוריהם, ועל כן הם מאתגרים את הסדר השולט באמצעות הסגנון שלהם. אותו סירוב סמלי איננו מצליח לאיים באמת על השכבות השולטות, משום שהן משכילות לאמץ פרטים חומריים מתוך תרבות המחאה, להפכם למוצרי צריכה ולעודד אנשים לרכשם, וכך לעקר את החתרנות לטובת המנגנון הקפיטליסטי.

אנשי "מרכז ברמינגהם ללימודי תרבות בת זמננו" היו הראשונים שניתחו את הסגנון כבעל משמעות וייחסו חשיבות רבה למרכיבים החזותיים המרהיבים של תתי-תרבויות של סגנון, כמו: המודס, גלוחי הראש, הפאנק ועוד.

תת-תרבות של סגנון

ובמיוחד כיום, היות ובני הנוער מקבלים הכול מן המוכן ואינם מעצבים דבר בעצמם גם משום שכישורי עבודת הידיים שלהם ירודים (למעט תפעול המחשב).

תת-תרבות של סגנון מאפשרת לבני הנוער ליצור בריקולאז', שהוא, במשמעותו האנתרופולוגית הראשונית, הגבה של "האדם הפרימיטיבי" לעולם שסביבו. "זה מאפשר לו 'להסביר' את העולם לעצמו, והופך אותו למקום שניתן לחיות בו" (Hawkes, 1977) את המאבק של הצעירים בתרבות המבוגרים דרך הסגנון ניתן לכתוב "לוחמת גרילה סמיוטית", ביטוי שטבע אומברטו אקו (1972) כדי לתאר את הפרקטיקות המחתרניות הללו, אשר נועדו גם כדי להתריס בפומבי, וכונן על ידי לוי שטראוס – "דברים שילבינו את שעה של אמא".

כשאנו צופים בתת-תרבות של סגנון של צעירים, עלינו להביא בחשבון את המונח "הומולוגיה", אשר טבע לוי-שטראוס. הומולוגיה היא "ההתאמה הסימבולית בין הערכים, סגנונות החיים, החוויה הסובייקטיבית והצורות המוזיקליות שבהם משתמשת הקבוצה כדי להביע או לחזק את מוקדי העניין שלה" (הבדיג', 2008, עמ' 147). במילים אחרות: כאשר אנו מסתכלים על קבוצת בני נוער, עלינו לדעת שכל חלק מסגנונם קשור לחלקים האחרים קשר בלתי נפרד, וההתאמה ביניהם היא אשר הופכת את העולם למובן עבור החברים בתת-תרבות. לכן השאלה המתבקשת היא, "מה מסמן יותר מכל את סגנונה של תת-תרבות עבור החברים בה? [...] מהם אותם פריטים או התנהגויות אשר משתמשה יוכלו לראותם כבבואת הערכים שבהם הם מאמינים" (Hall, 1976); לדוגמה: בישראל התפרסמו בשנים האחרונות מספר מקרים של קבוצות נערים, רובם עולים מחבר העמים, אשר פיתחו לכאורה אידאולוגיה נאו-נאצית, כולל שימוש בצלבי קרס. כשאנו בוחנים תת-תרבות, עלינו להבין את העקרונות שעומדים בבסיסה. בבסיס התנהגות זו עומדת כמובן חוויית הניכור שאותה מרגישים ילדי העולים, ואשר גורמת להם לאמץ התנהגות מתריסה כלפי העולם המנוכר ולבחור בסמלים אשר, לדעתם, יעזזו אותו יותר מכול, מבלי לאמץ למעשה את האידאולוגיה שמאחוריהם (הרחקה של המסמן מן המסומן). כך למשל, נשאלה על ידי כתב המגזין "טיים אאוט" (17.12.1977) פאנקיסטית שהסתובבה עם שרשרת גדולה ועליה צלב קרס, לפשר הדבר, והיא ענתה: "הפנקיסטים פשוט אוהבים ששונאים אותם" (זאת בשעה שהפאנק החזיק במדיניות מוצהרת נגד גזענות). תשובה זו מובילה אותנו לשאלה, עד כמה מודעים בני הנוער לסמליות שבסגנון תת-תרבות שלהם?

עד כמה מודעים בני הנוער לסמליות שבסגנון תת-תרבות שלהם?

בדרך כלל התשובה זהה: מכונני הסגנון החדש, או הגל הראשון שלו, אשר יוצרים את החידוש, פועלים לרוב מתוך מודעות

לתת-תרבות של סגנון איננה עצמאית אלא מקיימת דו-שיח מתמיד וחשוב עם תת-תרבויות אחרות, ובעיקר עם תרבות ההורים. חברי תת-תרבות אינם רוצים לשנות באמת את הסדר הקיים, אלא בעיקר לסמן בעזרת טקסים וסמלים את גבולות תת-תרבות שלהם ולהצביע על ייחודה.

הם מקבלים את סיפוקם מההסתרה של הקודים שלהם מאחרים – "היה משהו באופן שבו התנועעו שאותו המבוגרים לא יכלו להבין" (Laing 1969). בדרך כלל הם שמים דגש רב יותר על סוף השבוע, שבו הפנאי רב יותר, על הלילה, על החופשים וכו', פרקי זמן שבהם הפיקוח ההורי פחות. חלק מתת-תרבויות משתמשות באמצעים מטילי אימה, כגון סגנון לבוש מסוים או אתגור נרטיבים קיימים (למשל, תת-תרבות הטראנס הקיימת בישראל מראשית שנות התשעים, אשר אתגרה את תפיסות המגדר המקובלות). סגנון מטיל אימה שכזה משמש גם ליצירת הזדהות חשאית בין חברי תת-תרבות, כמו בתרבות הרוק הכבד (heavy metal), הנפוצה מאוד בישראל בעשור האחרון, ובגרסה המיוחדת של נוער מחבר העמים לתרבות זו. הטלת אימה זו אינה דורשת מאמץ רב מדי, אם הבורגני הזעיר הוא אכן, כפי שתיאר אותו רולאן בארת, אדם ש"אינו יכול לדמיון את האחר... האחר הוא סקנדל המאיים על קיומו (בארט, 1988, עמ' 283). דרך הסגנון מסוגלים בני הנוער לפתח זהות חלופית לזו של הוריהם. הסגנון מסוגל לערער תפיסות קיימות בחברה אשר נתפסות כ"טבעיות" ולא תגור אותן. כך למשל, עיצוב הגוף בצורה בלתי ניתנת לשינוי כמו פירסינג וקעקועים מרובים מאתגר את התפיסה המבוגרת שצריך "לדאוג לעתיד". בעצם שבירת הקודים החברתיים דרך הסגנון, מאתגרים הצעירים את הלכי הרוח בעולם הנורמטיבי. האנתרופולוג לוי-שטראוס (1969) תיאר אותם כעלולים "לעורר סופה וסערה", ומרי דגלס אמרה שהם "מנוגדים לקדושה" (2004). המבוגרים מזהים אצל חלק מבני הנוער את שבירת החוקים עם "היעדר חוקים", דבר העלול לגרום ל"פאניקה מוסרית" כפי שגרם הפאנק באנגליה או כפי שגרמה תרבות הטראנס בישראל, עד שב-1995 הציע מנכ"ל הרשות למלחמה בסמים דאז לשלוח לגואה שבהודו מטוס עם אמהות מודאגות כדי "להחזיר את הילדים הביתה". הדרך שבה מתמודדת תרבות המבוגרים עם הסגנון של בני הנוער מערבת שתי אסטרטגיות:

1. הפיכה של סימני תת-תרבות למוצרי צריכה המונית (כפי שתיאר ה"קוסמופוליסט" בספטמבר 1977 את לבוש הפאנק במילים: "לגרום לשוק זה שיק");
2. תיוג והגדרה מחדש של ההתנהגות הנ"ל כנורמטיבית וכמשובות של בני נוער שהם "כמו הילדים של כולנו". יש לזכור, שתת-תרבות של סגנון של בני הנוער היא קודם כול תרבות של צריכה –

לתת-תרבות זו לשרוד זמן ארוך יותר מכל תת-תרבות אחרת של צעירים.

א **קיימו חז-שיח בין הקבוצות השונות** – נסו לזהות זאת במראה שלהן. האימו, למשל, משווים לעצמם התנהגות עצובה, המנוגדת, לדעתם, לתרבות הערסים והפרחות הצעקנית והשמחה.

א **דבר עם בני הנער על כך שהסגנון שלהם הוא בסך הכול תרבות של צריכה**, ועל כך הוא שייך מראש לתרבות השלטת. עודדו אותם ליצור במו ידיהם סגנון ייחודי.

א **נציגי הסגנון הם לרוב דמויות מאמצעי התקשורת**. לדוגמה: בשיטוטי בין בתי הספר בארץ בשנים האחרונות, נתקלתי בבתי ספר רבים בילד או שניים הלבושים ומתנהגים כמו התקליטן עופר ניסים (דמות בעלת זהות מינית גאה ונערית), וכך הם משתייכים בעיני עצמם לקבוצה שרוב חבריה אינם שייכים לבית הספר אלא להווי התל אביבי. בסופו של דבר, חב הקבוצות המתוארות כאן, ובעצם, בדומה להוריהם, אינם מפתחים אידאולוגיה, ולא הולכים בשום דרך מלבד הסגנון החזותי, כך שהמרד שלהם בתרבות הצריכה יסתכם לכל היותר בשימוש מופגן במכשיר סלולארי מדגם ישן במיוחד ותו לא. בחיפוש שלנו, המבוגרים המשמעותיים, אחר דרך משמעותית ובלתי מתפשרת לחיות את חייו, אנו מספקים להם את הדוגמה הטובה ביותר לייצר חלופה.

מקורות

בארת, ר' (1988). **מיתולוגיות**. תל אביב: בבל.
 דגלס, מ' (2004). **טוהר וסכנה: ניתוח של המושגים זיהום וטאבו**. תל אביב: רסלינג.
 הבדיג, ד' (2008). **תת-תרבות: פאנק – משמעותו של סגנון**. תל אביב רסלינג.
 לוי-שטראוס, ק' (1969). **החשיבה הפראית**. מרחביה: ספרית פועלים והקיבוץ הארצי.
 מרקס, ק' (1983). **מבחר כתבים פוליטיים**. תל אביב ספרית פועלים.
 קופלנד, ד' (1995). **דור האייקס**. תל אביב: בבל.
 Corrigan, P. (1993). *Doing nothing*, in J. Clarke et al. (Eds), *Resistance through rituals* (pp.103–106). London: Routledge.
 Eco, U. (1972). *Social life as a sign system*, in D. Robey (Ed.), *Structuralism: The Wolfson College lectures, 1972*. Cape.
 Hall, S. (1993). *Subculture, culture and class*, in J. Clarke et al. (Eds), *Resistance through rituals*. London: Routledge.
 Hawkes, T. (1977). *Structuralism and semiotics*. London: Methuen.
 Laing, D. (1969). *The sound of our time*. London: Sheen & Ward.

levtamir@smile.net.il

עצמית. לאחר שתת-התרבות הופכת לפומבית, נוהרים אחריה רבים נוספים החסרים את המודעות ונמשכים אחר הסגנון החיצוני ללא הסמליות. לדוגמה: בסגנון הראפ נהוגה האופנה של מכנסיים גדולים בגזרה נמוכה מאוד. מקור הסגנון הוא בכך שהראפ החל כתרבות נגד של שחורים בג'מייקה ובארצות הברית, והמכנסיים הללו מסמנים את מעשה הכניסה לכלא, שבמסגרתו פושטים מהעציר את חגורתו ולכן מכנסיו נופלים. למרות זאת, חלק גדול מהלבושים מכנסיים אלו אינם מודעים לכך. נוסף על כך, "בני נוער שונים מביאים עמם תחושות מחויבות אחרות, שונות בעצמתן, לתת-התרבות. תת-התרבות עשויה להוות ייצוג של רובד משמעותי בחייהם של האנשים – ציר הנבנה אל מול המשפחה שמסביבו מתגבשת זהות חשאית ובתולית – או לחלופין, להוות בידור קל, הקלה אוורירית מהמציאות החד-גונית של הבית ושל בית הספר. ניתן להשתמש בה כאמצעי לבריחה או כדרך לחזור בחזרה לתלם ולהתיישב לאחר ערב או סופשבוע שבמהלכו שחררו חברי הקבוצה לחצים" (הבדיג, 2008, עמ' 156).
 בהתאם לכך ניתן לראות שסגנונות שונים מציגים רמות שונות של נפק מתרבות הורים השלטת: חלקם, כמו ילדי האימו, מציגים נופך חביב וילדותי, וחלקם, כמו סוגי פנקיסטים מחבר העמים מציגים זעם כבוש המתבטא בהרס של קודמים קיימים ובניסוח של חדשים.

להסתכל אחרת על בני הנער

תתי-תרבויות של סגנון הן מוטציות נושאות משמעות. הן צורות הבעה המבטאות מתח יסודי בין הקבוצה שבשלטון (ההורים) לבין הקבוצה הכפופה (הנער). מתח זה מתבטא באופן ציורי בצורה של סגנון תת-התרבות.

ילדים מקדישים משאבים מחבים לבניית הזהות דרך הסגנון, עד כדי כך שקורין טען שהבעיה העיקרית של ילדים היא איך "להרוג את הזמן" (Corrigan, 1976).

הדרך הטובה ביותר להשיג בידול מתרבות ההורים היא לייצר "סוד" של מבנה ייחודי. בספר "דור האייקס" מצוטט נער בן 16, שאומה "ממש לא תרצה שמבוגרים יבינו אותך. זה היתרון היחיד שיש לך עליהם – העובדה שאתה יכול להפליא אותם ולהדאיג אותם" (דאגלאס, 1995).

נקודות לתשומת לב

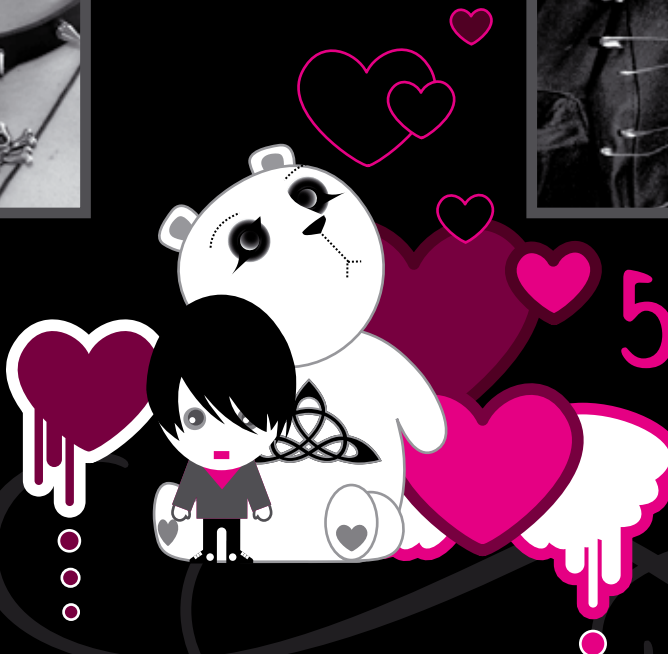
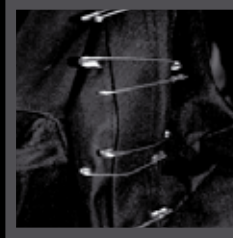
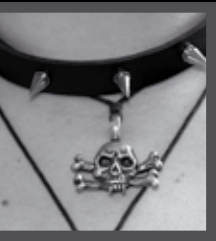
צאו מנקודת הנחה שלכל פריט בלבושו והתנהגותו של אדם צעיר יש משמעות, כמו גם למראה הכללי ולשילוב הפרטים. מראה זה יכול ללמד אותך רבות על זהותו ומצבו של האדם, כפי שהוא מלמד בני נוער אחרים.

א **שימו לב לבני הנער במיוחד כשהם בקבוצה** – נסו לזהות פריטים משותפים בלבושם או בהתנהגותם ושאלו אותם על אודותיהם.

א **התגובה של הממסד לסגנון הצעיר היא חשובה** – לעתים, כמו בתרבות הטראנס בישראל, תגובת המשטרה והפאניקה המוסרית הם שגרמו

נערי ונערות האימו עוטים על פניהם ארשת עצובה ונותנים ביטוי גלוי לדיכאון ולכאב לב בהבעות פנים ובדיבור ישיר

עמיתם על 'אימו'?

רחל צרויה, "הפוך על הפוך", עמותת עלם

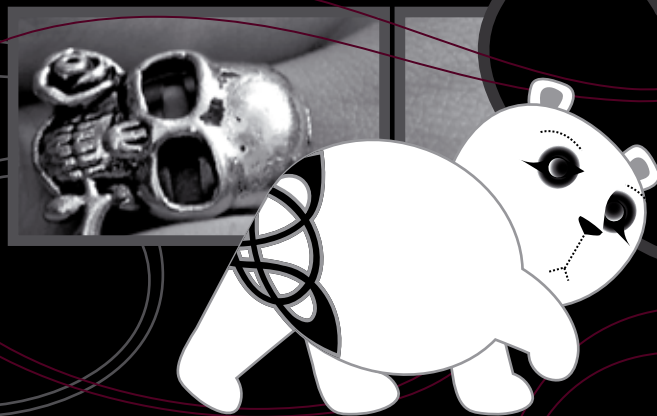
מאז ומתמיד אנשים, ובני נוער במיוחד, מקטלגים את כל מי שהם מכירים לקבוצות השתייכות. השתייכות לקבוצה מסוימת נקבעת לרוב על ידי מראה חיצוני, סגנון לבוש, התנהגות מיוחדת, מוסיקה ועוד. חנונים, חרשנים, גאונים, פקאצות, פאנקיסטים, פריקים, ערסים, גותים – כל אלה קבוצות שבני נוער משתייכים אליהן. לאחרונה הצטרפו אליהם גם האימואים. אז מה זה אימו?

המונח "אימו" מקורו בתחום המוזיקה, הוא התפתח וצמח מסגנון הארדקור פאנק. ותיקי סצנת ההארדקור החליטו להתרחק ממה שהם ראו כאילו צי הסגנון הבסיסי של הסצנה ומהאלימות המחרפה בה. הם לקחו את המוזיקה שלהם לכיוון אישי יותר וביטאו דרך המוזיקה את ההתנסויות האישיות שלהם ואת רגשותיהם בפתיחות ובחופשיות רבות יותר. סגנון המוזיקה שהתפתח על ידם הפך במהירות לסגנון בפני עצמו ונקרא "אימוקור", שהוא קיצור ל"הארדקור אמוציונלי" (emotional hardcore). זה האחרון התפתח באמצע שנות השמונים בארצות הברית ושמו נבע מכך שלעתים קרובות, במהלך ההופעה, חברי להקות האימו התנהגו ברגשנות ובספונטניות. בהמשך המונח "אימו" הפך ל"אינדי-אימו", גרסה מלודית ורכה יותר של אימו וכאוסית פחות ממקורות השראתה. כשלהקות האינדי-אימו הצטרפו ל"זרם המרכזי" (main stream), להקות חדשות החלו לחקות את הסגנון המרכזי יותר ויצרו סגנון מוזיקה המכונה בתרבות הפופולרית גם הוא "אימו". ההתרחבות המתמדת של המושג הפכה את סגנון האימו לסימן היכר כללי, יותר מאשר לסגנון מוזיקה מסוים. היום האימו הוא סוגה (ז'אנר) של פאנק אמריקני רך, פופי וממוסחר, עם סולנים נסערים ומלאי פאתוס, ששרים תמלילים רגשיים על שגאה עצמית, מערכות יחסים שכשלו ואהבות שמתו בטרם עת. הלהקה הבולטת כיום היא להקת האימו מניו ג'רזי, "מיי כימיקל רומנס" (My Chemical Romance).

אז מה הקשר לקבוצות בני נוער?

בני נוער המסווגים כ"אימואים" אינם בולטים בהכרח במחוננותם במוזיקה. כדי לזהותם ברחוב יש לחפש לבוש שחור מלא, רצוי חולצות שחורות מודפסות ומכנסי "סקיני", גוני ורוד-סגול בשער צבוע שחור, היורד על המצח באלכסון ומכסה שני שלישים מהפנים, משקפיים בעלי מסגרת שחורה עבה, איפור עיניים כהה, מסמרי מתכת (ניטים), סופגי זעה על פרקי הידיים – בדרך כלל משובצים, נעלי "אולטר ואנס", מותגי סקיטרים ופירסינג בכל מקום אפשרי.

מעבר למראה החיצוני, בדרך כלל נערי ונערות האימו עוטים על פניהם ארשת עצובה ונותנים ביטוי גלוי לדיכאון ולכאב לב, אם בהבעות הפנים ואם בדיבור ישיר או בבלוגים שהם כותבים. האימואים מאמינים בהצננה מוחלטת של רגשות, ובדרך כלל של רגשות עצובים. הם מייצגים בני נוער השונים

מהמקובל (outsiders), עצובים, מיוסרים וחסרי ביטחון עצמי. בני נוער אלו "מתאהבים בדיכאון", הם מרגישים שלא מבינים אותם וחשים שברון לב וייאוש קיומי. נוסף על כך הם מאמינים בכל לבם שעצב הוא רגש עמוק יותר וחשוב הרבה יותר משמחה. ישנה טענה שחלקם גם חותכים את עצמם – כיוון שהם מאמינים שרגשותיהם חזקים במיוחד, הם משתמשים בדרך זו כדי להביע כאב או לשחרר רגשות כלואים. חיפוש מהיר באינטרנט יכניס אתכם לעולמם.

מאחורי העיניים המוסתרות ומאופרות באדום חזק

במהלך עבודתי ב"הפוך על הפוך"* נתניה, נפגשתי עם בני נוער רבים למדי, בנים ובנות, המציגים את עצמם כאימואים. המפגש הראשוני היה לפעמים מרתיע, למשל המפגש עם נערה בת 14 שהגיעה לבושה על פי כל כללי האימואים: לבוש שחור, נעלי ואנס משובצות שחור-לבן, חגורה וסופגי זעה על פרקי כפות הידיים ובהם מסמרי מתכת בולטים. שערה השחור הסתיר עיניים מאופרות סביב באדום חזק ואת פניה עיטרו שלושה עגילי פירסינג. במשך חודש שלם סירבה הנערה לדבר עם מישהו מהצוות המבוגר, כל פנייה נתקלה בדחייה מוחלטת שלעתים לוותה אף בבריחה מהמרכז. לאט לאט החלה הנערה להסיר את חומות ההתנגדות, עד שיום אחד, בניסיון נוסף לשיחה, היא נענתה. בתחילה סיפרה כיצד בני נוער ומבוגרים ברחוב מתייחסים אליה בזלזול ומעירים לה על אופן לבושה. הנערה עמדה על שלה וטענה בתוקף: "זה לא מזיד לי בכלל, אני אימואית, ואני לא מתכוונת להשתנות". לאחר תקופה ארוכה של שיחות עם הנערה על לימודים, חברים, אהבה ואלכוהול, היא סיפרה, שבאחד הערבים הגיעו חברים של אמה להתארח בביתם והאם ביקשה ממנה: "תישארי בחדר ואל תצאי, אני לא רוצה שיראו איזו בת משונה יש לי..." בשיחה הזאת הסיטה הנערה את השער מעל עיניה ואמרה: "אני לא מאמינה לך שאכפת לך ממני, לאף אחד אחר לא אכפת ממני..." משפט פשוט זה, שביטא את בדידותה הגדולה של הנערה, ביטא מגוון רגשות מורכבים והיה נקודת מפנה שאפשרה לנערה לדבר על

הכאב הגדול יותר שלה – התחושה שאמה אינה אוהבת אותה. מבחינת הנערה, הזהות האימואית שאימצה הייתה ביטוי התרסה שלה כנגד אמה, ובמקביל – דרכה לבדוק האם אמה אוהבת אותה גם כשהיא נראית "משונה". הסיפור של נערה זו מראה שמתחת למראה האימואית מסתתרת נערה מתבגרת, שמנסה לצלוח את סערת גיל ההתבגרות.

האם האימואים שונים?

אז כמה בעצם שונים האימואים משאר בני הנוער שמרגישים לא מובנים, שלבם נשבר כמעט כל שבוע מאהבה חדשה? בעיניי אין הבדל משמעותי. ב"הפוך על הפוך", אנו מתייחסים לכל מי שמתלבש או מציג את עצמו כאימו כאל כל נער, כי להיות אימו זו רק דרך אחת מני רבות להרגיש שייכות לקבוצה מסוימת. בשני מקרים ראינו כיצד נער ונערה כריזמטיים שהגדירו את עצמם "אימואים" משכו אליהם בני נוער חדשים, ופתאום נוצרה מין חבורה חדשה. חבורה זו ישבה ביחד בערב פעילות, ציירה בטושים (שחורים בלבד!) דמויות אימואיות ודיברה על כל הנושאים שמדברים עליהם בגיל הזה: אהבה, חברויות, לימודים, הורים ועוד – לא שונה כל כך מקבוצות נוער אחרות, שאותן היו האימואים אולי מגדירים כ"ערסים" ו"פקאצות".

בתוך הכאוס הגדול של גיל ההתבגרות, בני נוער אלו מוצאים לעצמם זהות. בכמה דקות חיפוש באינטרנט הם מוצאים את המתכון המפורט כיצד להיות אימו: איך להתלבש, לאיזו מוזיקה להקשיב, איך להתנהג ומעל הכול – הם מוצאים לעצמם קבוצת חברים ענפה שהחברים בה הם ממש כמוהם, ואתם הם יכולים לדבר על חוויות הגיל: על המורה המעצבנת, על ההורים שלא מבינים אותם, על הפרידה או הדחייה האחרונות שחוו... כדאי להיות קשובים לבני הנוער האלו ולהבין מה הם רוצים לומר בלבוש שלהם ובדרך שבה הם בחרו להציג את עצמם לעולם. כמו כל נער אחר, בעצם כמו כל בן אדם אחר, הם מחפשים אהבה, גם אם בדרך שונה ובלתי מוכרת.

rachel@elem.org.il

קטעים מבלוג של מישהי שמגדירה את עצמה כאימואית

אני מבולבלת מכל מה שאנשים אומרים לי, מכל מה שהם עושים: סה"כ מבפנים? הלב נפגע קשה. מבחוץ? לא רואים.

שוב מרגיש אחר, כבר לא מוצא מקום כלום לא מסתדר, שוקע בחלום איך יצא מזה, איך להבין הכל בטוח אנסה, וכמו תמיד...

סתם עובר הזמן ולא מצליח לרפא את הפצעים זה מתחזק שוב משתתק מחייך אבל בוכה מבפנים אתם רואים כי אבל שותקים כי קל יותר שוב להפנות מבטיים אני לא אהיה זיכרון ואעלם בהמון זה סוף הדרך ואין פתרון...

הכל אפור רוצה לזכור כי המצב הזה הוא משגע ואולי עכשיו אלך לישון אולי עכשיו אהיה ראשון ואעלם בהמון זה סוף הדרך ואין פתרון...

הכל אפור רוצה לזכור כי המצב הזה הוא משגע ואולי עכשיו אלך לישון אולי עכשיו אהיה ראשון

*"הפוך על הפוך" היא רשת מרכזי מידע וייעוץ של עמותת עלם הממוקמים ב-13 ערים ברחבי הארץ. המרכזים מעוצבים כבתי קפה ומציעים לבני נוער אוזן קשבת, שיחות, מידע וייעוץ בגובה העיניים, באווירה נעימה ומכבדת המאפשרת שיחה על כל נושא.

מור קדישזון,
 החוג לחינוך בלתי פורמלי בבית ברל
 (קורס שיועד למדריכי פנימיות בנושא כוחה
 של המוזיקה בעבודה עם נוער)

גיבורי תרבות: אופנה או דרך חיים?

החיפוש אחר החופש שבמוזיקה

אחרי שאלבס פרסלי נענע לראשונה את מותניו בשידור חי בטלוויזיה, העולם כבר לא חזר להיות מה שהיה לפני כן. זו הייתה המהפכה הרגשית של המוזיקה הלבנה. פתאום גם ללבנים מותר היה להזיז את הגוף ולהביע רגשות! עד אלביס, מתבגרים הקשיבו לאותה המוזיקה שלה הקשיבו הוריהם, ואז, ביום אחד, נולדה ההבחנה והצטייר לו גבול חדש: "אתם שם, אנחנו כאן. אתם לא תוכלו להבין את מה שבשבילנו מסמל עולם ומלואו". המהפך התודעתי-תרבותי הזה במוזיקה היה מלווה כמובן בסממנים חיצוניים: הלבוש השתנה, התסרוקות, אולי גם העגה (סלנג), אולם אלו היו תופעות משתנות שנלוו לאירוע מהותי בהיסטוריה של הנשמה המתבגרת.

ילדים קולטים תדרים. הם מבינים מוזיקה באופן אינטואיטיבי. הם קולטים מיד את המסר שהיא משדרת, הרבה לפני ההתעמקות במילים. לפעמים אנחנו נופלים בקלות לפח "מראית העין": למראית עין גיבורי התרבות הם אופנה חולפת. אבל מתחת לפני השטח, מתחת ל"מייק-אפ" של תסרוקות, גזרות מכנסיים וסגנונות מוזיקה משתנים, ישנה מהות אחת, שעוברת כחוט השני דרך רוב גיבורי התרבות במוזיקה שבני נוער בכלל, ונוער שוליים בפרט, אוהבים: הם כולם קוראים לחופש. הם כולם מייצגים מחאה וחיפוש אחר מקומם בחברה, בעולם, ביקום.

ההקשר משתנה, הסיפור משתנה, ההיסטוריה משתנה. הדמויות, אוצר המילים והסמלים מתחלפים, אבל הנשמה היא אוניברסלית: בני נוער מזדהים עם אמנים ששרים על החיפוש אחר החופש. החיפוש הזה לובש צורות רבות, עד שלפעמים קשה לזהות כלל שמדובר באותה תופעה.

אלביס נענע את המתנים ובכך קרא להתיר חופש הבעה של הרגשות המיניים. הוא ובני דורו סללו את הדרך למהפכת ההיפים בשנות השישים, ואלו, מצדם, חיפשו את החופש במקומות שונים; אם בצלילים ובכלי הנגינה, אם בתוך החברה והתרבות ואם במרחבי התודעה עצמה.

הזדהות עם מסרים של מחאה

היום אנחנו חיים בתקופה שבה נראה שניסו כבר הכול: האריכו שער, קיצצו אותו, צבעו, גילחו והאריכו אותו מחדש. שום דבר מאלה כבר אינו סנסציה גדולה. כבר אין סמים חדשים. כבר ניפצו את כל הגיטרות בהופעות חיות. בני נוער מכירים היום הכול, ובכל זאת מוזיקת המחאה עדיין חיה ובוועטת. מדוע? משום שכל עוד קיים דיכוי, כל עוד קיימים שקרים וצביעות וחוסר צדק, יש על מה למחות. המוזיקה היא צינור שמעביר את המשמעויות העמוקות ביותר בחייו של אדם בכלל, ובחיי המתבגר בפרט. ההזדהות עם סגנון מוזיקה מאפשרת לבני הנוער מרחב שבו הם יכולים לנסח לעצמם ביתר קלות שאלות על משמעות החיים, מרחב שבו הם לא רק מבהירים לעצמם טוב יותר מי הם, אלא גם כיצד הם רוצים לחיות את החיים. לכן בתקופה המובהקת ביותר של בירור מקומם בעולם, נערים ונערות, מגלים שהם אינם מסכימים עם העולם כפי שהוא מתנהל כיום – ואז הם מוצאים לעצמם – כל אחד לפי מנגינת הלב שלו – את הדרך להביע את רגשותיהם ולנסח את המסר בתדרים שמתאימים להם אישית, דרך סגנון מוזיקלי.

יש מי שהתדר החיובי של הרגאיי מדבר אליו, מה שנקרא "המחאה החיובית". מוזיקת הרגאיי היא מוזיקה שחורה, שמתוך ההיסטוריה הפרטית שלה – של שחורים שנחטפו מאפריקה לעבדות באמריקה – רואה לעצמה חובה מוסרית ללחום למען שוויון זכויות בין בני כל הגזעים והמעמדות, ולכן היא מקדמת את רעיון האחדות בין כל בני האדם. היא מדברת על העוולות והזוועות שבני אדם מעוללים אחד לשני, אך היא מאמינה שבעזרת כוחו של היחיד להתנגד לאלו יחד עם אהבת האל, יש פתרון למצב הביש של החברה.

כשעבדתי עם נוער בפנימיות גיליתי תופעה מעניינת: בני נוער מאזינים למוזיקת רגאיי ומעריצים את בוב מארלי, בעוד הם אינם מבינים על מה הוא שר(!); אולם כשמדברים אתם על המוזיקה,

מה שברור לבני הנוער ללא ספק, ועל כך הם אינם מתפשרים, הוא שהם מאזינים למוזיקה שמבינה את הקיפוח, מוזיקה שנותנת מענה לתחושה של ניכור

לדוגמה, ראיתי מספר לא מבוטל של חניכים שמתוך המוטיבציה להבין את השירים שאהבו, התחילו ללמוד אנגלית! תחילה עשו זאת בעזרתי – חיפשנו ביחד את מילות השירים באינטרנט, הדפסנו, קראנו ותרגמנו. אחר כך, הם כבר השיגו את המילים לבד, חיפשו את הפירושים להן וספרו לי מה אומר השיר. חניך אחר, שהעריך מוזיקת ראפ ושכתב שירים ברוח תרבות ההיפ-הופ – נגד המשטרה ונגד בית הספר והמורים – בניסוחים בוטים ולעתים גסים, התחיל לשנות את סגנון הכתיבה שלו מהרגע שהבין את האחריות שיש לו ככותב; האזנו לשירים שאהב וניתחנו מה הוא אוהב ומה משפיע עליו במיוחד – וכך הוא הבין את הכוח של המסר על נפש האדם. מאחר שהוא מוכשר מאוד ועשוי להצליח בתור זמר היפ-הופ בעתיד, הוא הבין שעליו לבחור אם ברצונו להשפיע בבוטות ובשליליות, או בדרכים חיוביות ומעודנות יותר.

על גיבורי התרבות הישראלים

ומה נאמר על גיבורי התרבות הישראלים של הנוער היום, אלה שהקהל בוחר אותם בכל עונה באמצעות אס-אם-אסים, ואלו קובעים את הופעתם בכותרות? לכאורה, הם מתחלפים כמו עונות השנה; אבל נבדוק לרגע: הם אולי מתחלפים, אבל ישנו גרעין של מהות שקיים בכלם, שאינו משתנה, והצופים בבית מצביעים עליו בטלפונים הסלולריים שלהם ומשקפים אותו דרך בחירתם – נינט לא רק שרה יפה, יש לה גם סיפור, היא מסמלת את חופש הבחירה והפעולה של האדם, משום שהצליחה לפרוץ את המגבלות הסוציו-גאוגרפיות של נתיבות, עיר הולדתה, היישר אל אור הזרקורים; בועז מעודה גדל בשכונה בלתי מוכרת, ואותו "זמר מדורות" בפשטותו הכובשת משקף לנו את מה שאנחנו רוצים להאמין בו – שגם אנחנו יכולים לפלס את דרכנו האישית בתוך החברה הרומסת. וישראל בר און? הוא עזב את משפחתו והתנתק משרשיו כדי למצוא את דרכו האישית, מתוך יושר אישי ולמען חיפוש בלתי מתפשר ואמיץ אחר החופש הפנימי.

morfire@walla.com

ללא מילים במוזיקת הטראנס: די בביקור אחד במסיבת טראנס שמתקיימת בטבע כדי להבין כיצד מוזיקה אלקטרונית ללא מילים מהווה מוזיקת מחאה נוקבת, שחותרת לחופש אינדיווידואלי ולשחרור מהתניות חברתיות; זאת בצורת קרנבל של תלבושות ותחפושות משונות, שכולל ריקודים אישיים וייחודיים ומכבד את מרחב ההבעה הלא שגרתית של כל משתתף.

להבין את המוזיקה מ"הבטן"

לרוב החלוקה בין המאזינים למוזיקת רגאיי והמאזינים למוזיקת ראפ אינה כה חדה. פגשת הרבה בני נוער שמאזינים לשני הסגנונות, הכול תלוי במצב הרוח ובמענה שרגשותיהם זקוקים לו. אני זוכרת חניכה שבכל פעם שהייתה מרוגזת ועצבנית, הלכה מיד לחדרה והקשיבה לבוב מארלי. היא קראה לו "הוואליום שלי" – שיר אחד וחיוך היה מופיע על פניה. היא הסבירה זאת בעצמה בתחושות בלבד, הבנה שבאה מהבטן: "משהו בקצב ובקול של בוב מארלי שאומר לי שהכול בסדר, לא צריך לדאוג". חשוב להבהיר שלא תמיד בני נוער יודעים מדוע הם מעדיפים מוזיקה זו על פני השנייה, ההערצה לסגנון מוזיקה מסוים מתרחשת אצלם באופן טבעי, ללא התדיינות עם עצמם בסוגיה. לכן, לא תמיד ידעו להצביע בעצמם על הזיקה של מוזיקת המחאה שהם אוהבים לחיפוש אחר החופש. זה מתגלה תוך כדי שיחה אתם, תוך כדי האזנה ביחד לשירים. מה שברור להם ללא ספק, ועל כך הם אינם מתפשרים, הוא שהם מאזינים למוזיקה שמבינה את הקיפוח, מוזיקה שנותנת מענה לתחושה של ניכור.

צמיחה והתפתחות באמצעות המוזיקה

משמבינים את ההקשרים האלו, אפשר בקלות לראות את התרומה האדירה שיש למוזיקה על ההתפתחות האישית של הנערים והנערות: הבנת הקיפוח היא מעין ברית של המוזיקה עם עולמם הפנימי – היא רואה לתוך מעמקי הנפש, ולכן, בתור בת ברית, יש לה מה להעניק ויש לה חלק ביצירת מוטיבציה חיובית לחיים:

הם יכולים לספר על התכנים ועל המסרים שלה, כלומר המוזיקה משדרת להם משמעות באופן בלתי אמצעי; גם ללא הבנת המילים (לרב מפאת מחסום השפה האנגלית), יש להם הבנה אינטואיטיבית שגורמת להם לאהוב דווקא סגנון זה ולא אחר. למשל, הם שומעים את בוב מארלי שר על אפריקה, הם שומעים את המילה "אתיופיה" ומבינים שיש כאן קריאה גאה לחזור לשורשים, להכיר את התרבות שממנה הגעת. כדאי להבין, שעבור נוער יוצא אתיופיה, יש בכך משמעות אדירה לחיזוק הדימוי העצמי. אבל לא צריך להיות נער אתיופי כדי להתחבר לבוב מארלי. לכל נער ונערה יש נטייה להזדהות עם ערכים שקוראים להם לעמוד על הזכות שלא ישקרו להם, על הזכות לכבוד, על הזכות שלא ידכאו וירמסו אותם. הם מחברים יחדיו פיסות פיסות של מידע (למשל, העובדה שבוב מרלי הוא מעורב – חצי שחור וחצי לבן), פיסות משמעות שהם קולטים מהשיר ("get up stand up"), מילה פה מילה שם ("one love") ומבינים שזו המוזיקה שבבילם! זו המוזיקה ש"מבינה" אותם, וזו המוזיקה שיכולה לעזור להם לנסח מהו טווח האפשרויות שלהם בעולם.

מול הבררה החיובית, יש מי שיעדיף את הנימה הקודרת יותר של המחאה במוזיקת ההיפ-הופ, זו שעולה משכונות הפרברים הקשות של הערים הגדולות בארצות הברית, המכונות "הגטו", מהווי חיים של בטון והזנחה מכל כיוון, משכונות שבהן חיים המוני בני נוער שחורים והיספנים, ילדי מהגרים, שמנסים למצוא את מקומם בעולם של כאוס, אלימות ועוני. כשמוזיקת הראפ שרה על האלימות ברחובות, על דיכוי והזנחה ועל התשווקה לכסף ולזוהר, הסב-טקסט הוא לא אחר מאשר החיפוש אחר כיוון היציאה מהווי חיים זה, כלומר החיפוש אחר החופש מהדיכוי החברתי.

אולם המסר במוזיקת המחאה לא בהכרח עובר דרך המילים. החיפוש אחר החופש לובש לעתים צורה של פורקן בצרחות (בקול ובגיטרה) במוזיקת הרוק הכבד (heavy metal), ולעתים הוא לובש מעטה של מחאה חברתית

המסלול ללימודי משטרה

בשנת תשס"ד הוקמה הפנימייה ללימודי משטרה על ידי גופים שונים שחברו לצוות היגוי: המשרד לביטחון פנים, "מצילה", משטרת ישראל, המנהל הפדגוגי והמנהל לחינוך התיישבותי פנימייתי ועליית הנוער במשרד החינוך, משרד הקליטה ועמותת אשלים.

אף שכפר הנוער כנות מכיל בתוכו חניכי פנימייה וגם תלמידים חיצוניים מיישובי הסביבה, למגמת המשטרה מתקבלים רק חניכי הפנימייה, וזאת בשל סדר היום שאינו מסתיים עם תום יום הלימודים הפורמלי.

המסלול ללימודי משטרה משלב את טיפוח המנהיגות, שעיקרה הוא הגשמת חזונות והבאת תוצאות, הן במישור האישי-לימודי והן במישור הקבוצתי-חברתי. רבות ההגדרות בספרות הפסיכולוגית המנסות לעמוד על מקורותיה של תופעת המנהיגות. חלקן מתייחסות ל"כריזמה" – מתת אל, וחלקן – להיבטים התנהגותיים. במסלול לימודי המשטרה, המעודד ומטפח מנהיגות, אנו מניעים את החניכים לביצוע משימות לאורך זמן, תוך מיצוי אמצעי הנעה ושימוש מזערי באמצעי כפייה. בין השאר, החניכים מתנדבים במסגרת חניכותם ב"משמר האזרחי" ותורמים לקהילה.

באמצעות חשיפת התלמידים לתכנים משטרתיים, תאורטיים ומעשיים, בנושאים כגון: מאבק בפשיעה, מאבק בתאונות דרכים ועוד, אנו גורמים להם לשנות את תפיסתם לגבי המשטרה. אם עד היום המשטרה נתפסה בעיניהם כמציקה ומענישה, עקב חשיפתם לפעילותה (למשל, לפני זמן קצר השתתפו החניכים בסיוע למשטרה בחיפוש נעדרת), היא נתפסת כיום יותר כמשרתת את הציבור וכפועלת לטובתו. אנו מסייעים להם גם בפיתוח מנהיגות ואחריות חברתית, בחיזוק המשמעת, בעבודה בתהליכים רצופים ובטיפוח מצוינות. לאחר ניסיון של ארבע שנים במסלול, אנו יכולים לומר בוודאות כי זוהי הדרך להצלחה והתלמידים רק צריכים לבחור בה.

לאחר סיום המחזור הראשון נוכחנו שמטרות המסלול מתגשמות. לא כפי שרבים סבורים, המטרה להכשיר עתודה למשטרה הוצבה בעדיפות אחרונה, וקדמו לה מטרות חינוכיות, ובהן: חינוך לאזרחות טובה, למנהיגות, להישגים לימודיים (בגרות), למעורבות חברתית ולנתינה. שמונה עשר מתוך עשרים בוגרי המסלול הראשון זכאים לבגרות במדעי החברה עם הרחבה בקרימינולוגיה וסוציולוגיה, והשניים הנותרים ישלימו את זכאותם בעתיד. ארבעה מהבוגרים אינם בעלי פרופיל קרבי ומשרתים בשח"מ (שירות חובה במשטרה); שני בוגרים נוספים משרתים במג"ב ובשב"ס, שגם הם יחידות של המשרד לביטחון הפנים; יתר הבנים פזורים בצבא ביחידות קרביות, והבנות גם הן מוצבות ביחידות השונות.

נתונים אלה מקבוצת הפיילוט מעודדים אותנו ומחזקים את הכותרת **הכחול שוב באופנה**, המשקפת הצלחה ואשר הניעה את צוות ההיגוי לצרף למסלול ייחודי זה את "ניר העמק" עבור נערי הצפון ואת "הודיות" עבור הנוער הדתי.

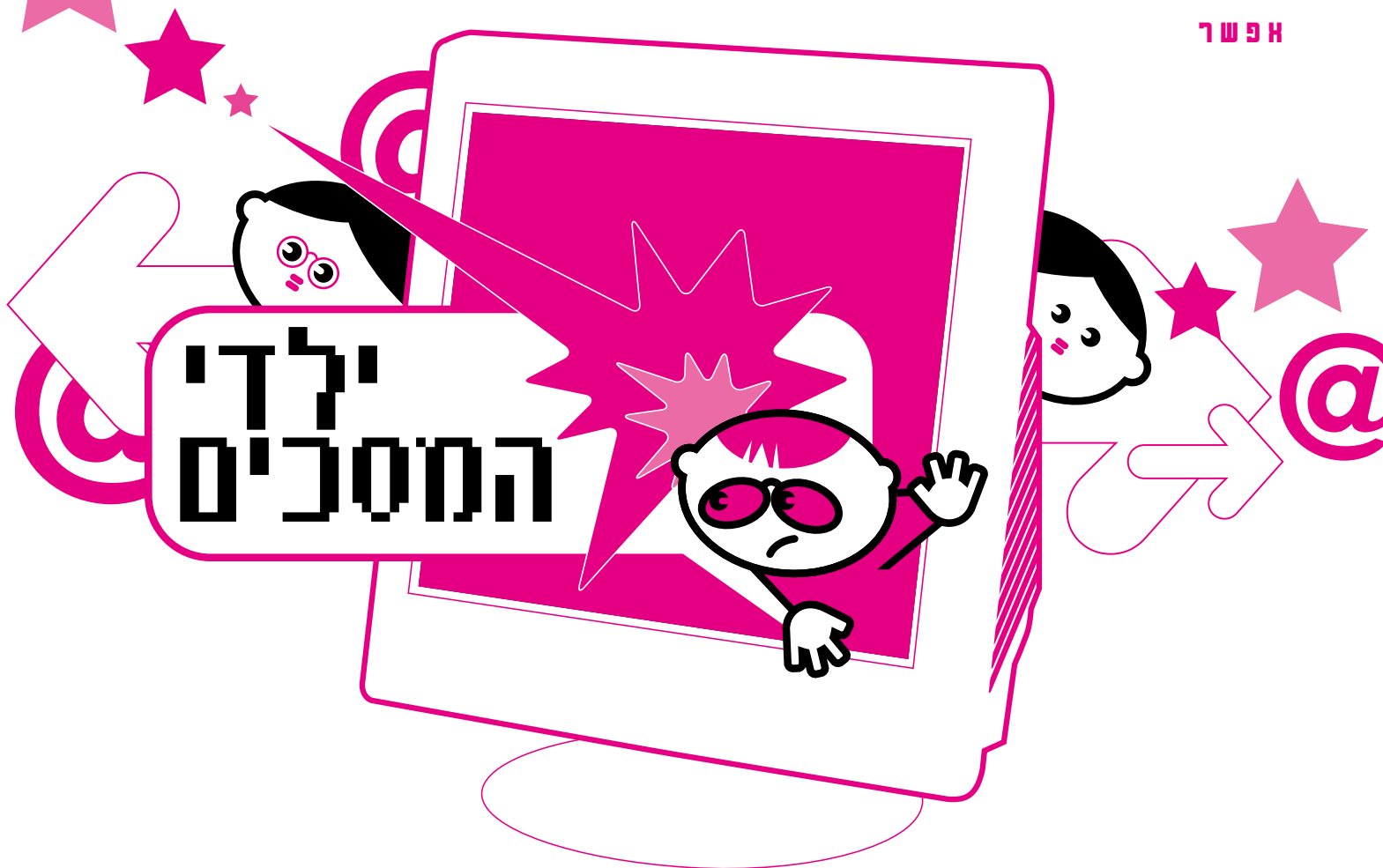
אנו מקווים שהעתיד ינציח את "שובו של הכחול לאופנה" בשינוי שמות מוסדות הלימוד האלו ל"פנימיית לקציני משטרה".

אבי קסטרו, מנהל כפר הנוער "כנות"
רפ"ק איריס רייס, מפקדת המסלול ב"כנות"

הכחול שוב באופנה

"כדי לדעת באיזו דרך לבחור, צריך לדעת לאן רוצים להגיע". כך כתב לואיס קרול בספרו "אליס בארץ הפלאות", וכך גם בני הנוער בפנימייה ללימודי משטרה בכפר הנוער "כנות" מגדירים את יעדיהם ומתווים את הדרך להשיגם.

יעדים הם כנראה עניין שבאופנה. בעבר, הייתה החולצה הכחולה של תנועת הנוער סמל לאידיאלוגיה אשר עיצבה את יעדי בני הנוער שהשתייכו לתנועה. כיום באופנה להיות "חברתי", לפעול למען הזולת ולטפח מנהיגות בד בבד עם הגשמה עצמית והצלחה אישית. הפנימייה ללימודי משטרה בכפר הנוער "כנות" מספקת את הפתרון לאותם תלמידים שמעוניינים לשלב בין ה"אופנתי" לבין לימודים באווירה תומכת, תוך התנסות חווייתית במסגרת כפר נוער.

התמכרות למסך

פעם דיברנו על התמכרות לטלוויזיה. היום מדברים על התמכרות למסך. ילד שוהה היום מול שלושה מסכים מרכזיים: טלוויזיה, מחשב וסלולאר. ההתבססות מול מסכים אלו מתעצבת כבר בגיל צעיר מאוד. קודם כול בגלל **הזמינות**: כשאנו בוחנים את אחוזי החדירה לציבור של חברות התקשורת למיניהן, אנו מגלים כי מלבד ציבורים אזוטריים, כמו קבוצות חרדיות קיצוניות, בכל בית נמצא לפחות שניים מתוך שלושת המכשירים לעיל. הגורם השני הוא **הנוכחות והעדפות ההוריות**: הציבור בישראל אימץ את תפיסת העולם האמריקנית אשר מציבה את העבודה לפני המשפחה (בניגוד לאירופאים אשר מתקדמים לכיוון שבוע עבודה בן ארבעה ימים) ואנו נעדרים מהבית יותר ויותר (ומשום כך גם מובילים בעולם בשעות חוגים לילדים). החזרה הביתה בשעות מאוחרות מותירה אצל ההורים אנרגיות פיזיות ורגשיות מדולדלות לאינטראקציה עם הילדים, אלו האחרונים הופכים למטרד בשלב ה"מנוחה" מהעבודה, והמסכים הם הפתרון. רבים הילדים אשר משחקים במשחקי מחשב בפגישות חברתיות עם קבוצת השווים שלהם כבר בגיל ארבע, ושוהים שש עד שבע שעות מול הטלוויזיה כבר בגיל שנה. נוסף על כך, קיימת **הדוגמה האישית**: הילדים צופים בהוריהם, המקדישים למסכים רמות גבוהות של תשומת לב, אם בשהייה מול המחשב ואם בהעדפת כל דואר סלולארי על פני אינטראקציה עם הילד. חלק הולך וגדל מן ההורים עשויים לקבל היום בשעה 10:00 בלילה דואר אלקטרוני הקשור לעבודתם, אשר יעסיקם, ונמצא שבישראל 73% מהעובדים אינם מתנתקים לחלוטין מהקשר עם עבודתם גם בזמן חופשה.

התוצאות כבר נראות בשטח: האם כבר ראיתם את הילד בבית הספר היסודי אשר יושב בכיתה ומציץ בסלולאר שמונח על ברכיו? הוא אינו משחק, אינו שולח מסרונים ואף אינו מסתכל מה השעה, הוא אפילו

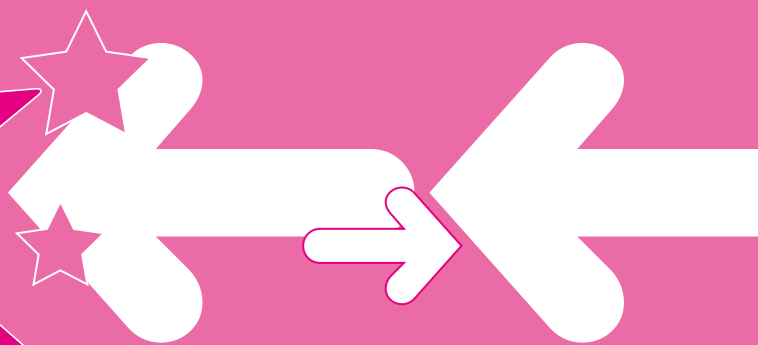
המאפיין את רוב בני הנוער בעולם הטכנולוגי בעשור האחרון הוא מעבר לתרבות פנאי אשר מתבצעת ברובה מול מסך. אין זה משנה לאיזו תת-תרבות של סגנון הילד משתייך: האם הוא מטאליסט או פאנקיסט, ערס או חנון, פריק, בלאקר או סקייטר, מדריך ב"צופים" או ב"בני עקיבא", גולש או עוסק בפארקור; האם הוא צבר, רוסי או אתיופי, דתי או חילוני, יהודי או ערבי, עשיר או עני. כולם שווים לפני המסך.

בשנים האחרונות הולכת ומתעצמת ביקורת ציבורית על התכנים הנחשפים לצופים מעל גבי המסכים ומומחים מתריעים בפני הציבור על הפגיעה הפוטנציאלית באדם, ובייחוד באדם הצעיר, הצורך תכנים אלו. טענתי במאמר זה היא כי ההשפעה הגדולה ביותר על הילדים ובני הנוער כיום נמצאת קודם כול בעצם שהייתם הממושכת מול המסך, **ללא קשר** לתוכן המרצד ממנו.

תמיר ליאון,

אנתרופולוג יישומי,
מכון אתוס

**"בשנה שעברה,
נכנסתי חזק למחשב,
ואחר כך רציתי לחזור לחברים
שלי ולא ידעתי איך".
כלומר, הוא לא ידע איך לגשת
אל החבר'ה שלו, אלו שהוא
משחק אתם כדורגל**

מקשיב למורה – הוא פשוט חייב לראות מולו מסך, זוהי התמכרות למסך. עצמתו של המסך, הריצוד המתמיד שלו, תחושת השליטה שיש מולו, הפסיביות שהוא גורם והריגושים המהירים שהוא מספק, כל אלו, יחד עם העובדה שהפרט אינו משלם מחיר על טעויות, גורמים להעדפה של המסך על פני כל פעילות אחרת. ביפן קוראים לילדים אלו "קוקונים", והמומחים מתווכחים ביניהם על השאלה, כמה אחוזים הם מהווים מכלל הילדים. מדובר בדרך כלל בבני עשרה אשר אינם יוצאים מבתם כלל, גם לא לבית הספר, ולמעשה אינם יוצאים גם מחדרם. בשנים האחרונות אנחנו מתחילים לטפל בהם גם בישראל. מצב זה אינו נדיר – לאחר שביתת המורים בשנה שעברה הגיעו אלינו מספר ילדים אשר נשארו בבית ולא פקדו יותר את בית הספר עד היום, משום שהמסך סיפק אותם יותר, בדומה לילדים בסיכון אשר החלו לעבוד בשביתה, והתגמול הכספי גרם לאי-חזרתם לבית הספר.

מה הסיכונים?

בידוד וניתוק חברתי – מעבר לסיכונים הקיימים בכל התמכרות, אשר יוצרים העדפה למושא ההתמכרות על חשבון ניהול חיים תקינים, מתעוררות כאן מספר בעיות ספציפיות, אשר הראשונה והעיקרית שבהן היא שינוי ביכולות התקשורתיות הבינ-אישיות. שאלנו בני כיתות ט במיזם שביצענו בשנה שעברה בעיר דרומית: "מה זה בשבילכם בדידות?" אחד מהם ענה: "בשנה שעברה, נכנסתי חזק למחשב, ואחר כך רציתי לחזור לחברים שלי ולא ידעתי איך"; כלומר, הוא לא ידע איך לגשת אל החבר'ה שלו, אלו שהוא משחק אתם כדורגל. כל מי שהתנסה פעם בתענית דיבור בת מספר ימים מסוגל להבין את התחושה. אנחנו פוגשים ילדים חסרי יכולת לאינטימיות רגשית עם אדם אחר והורים שאומרים לנו: "אנחנו לא יודעים, אנחנו בתדר אחר, זה לא שהוא חוצפן, פשוט אין סנכרון". לא מעט הורים מדברים בגלוי על ילדיהם כעל "אוטיסטים". ילדים אלו, אשר חווים שטף מידע, ללא סינון וללא תיווך, אינם מסוגלים לזהות איכות כשהם נתקלים בה ואף אינם נרתעים מרשע – כשהמציאות היא רק טקסט חזותי קשה מאוד להבחין בין טוב ורע. הם מתקשים להתמסר לתהליכים ממושכים, ובמיוחד קשה להם להתאושש אחרי שנכשלו; קשה להם להתמצא במרחב (רוב הזמן הם עוסקים בדר-ממד), והם מתקשים בשהייה, קצרה ככל שתהיה, במצבים של חוסר ודאות.

הטלוויזיה ושבירת איסורים חברתיים שהם בבחינת טאבו – כאנתרופולוג, כאשר אני נכנס לבית בתרבות זרה אני תמיד מחפש את ה"אלוהים": בבית תאילנדי אראה את בודהה עם קטורת בגומחה בקיר, אצל איש מדע, אבחין אולי בספרייה מדעית, אצל יהודי חרדי, אראה את ספרי הקודש ואדע שהאלוהים שלו איננו גשמי. כשאננס לבתים של חלק מקוראי שורות אלה, כחוקר מעולם אחר, המסקנה תהיה ברורה: איזה חפץ נמצא בחדרים רבים וחלק מהרהיטים מסודר לעברו? הטלוויזיה.

ואם היא ה"אלוהים" אז כל מה שבפנים קדוש. עבור חלק מהילדים של היום אין הבדל בין בני סלע, האנס המורשע, לאבי נמני ולאפיפיור, וזאת מבלי לפגוע אף באחד מן האחרונים. הם כולם בטלוויזיה.

יצירת קשרים אינטימיים – על פי נתוני משרד החינוך (שהם בדרך כלל נמוכים מתוצאות האמת), 25% מילדי כיתות ה כבר גולשים באתרי פורנו. מה הם אתרי הפורנו הפופולריים ביותר אצל הנוער היום? אתרי ה-MILF למיניהם (MOM I LIKE TO FUCK), יחסי מין עם נשים בוגרות – אנחנו חיים בעידן של שבירת איסורים שנחשבו בחברה לטאבו.

שאלנו מורים ותיקים: "מה השתנה בבית הספר ב-30 השנים האחרונות?" חלקם אמרו: "אתה רואה את החצר של בית הספר? פעם הם היו שם חברות חבורות, היום הם לבד". הילד שפעם שיחק למטה בשכונה, אינו מסוגל היום ליצור קשרים רומנטיים אינטימיים בגיל ההתבגרות, הוא אינו יודע איך לגשת אל נערה (רבים מהנערים משתמשים היום בשירותים של "נערות ליווי") וצורך חומר פורנוגרפי. אחרי כמה שנים, הפורנו כבר אינו מספיק לו ואז הוא מגיע לשלב הבא: תכניות המציאות. מה זה "הישרדות"? עכשיו הפרט אינו מסתפק בצפייה בחשיפה פיזית, הוא רוצה לצפות גם בחשיפה רגשית (ועם קריין שמסביר, כדי לא לפספס). המבוגרים משתפים פעולה: קיימת תכנית שבה קואוצ'ר מלווה ילדים מכפר הנוער מאיר שפיה. הצופה בתכנית כזאת משתף פעולה עם הפשטה רגשית של ילדים. הבעיה איננה בשיטת הטיפול, אשר ייתכן שהיא מצוינת וייתכן שאיננה כזו; הבעיה היא שהדבר נעשה בטלוויזיה, שיטה הנקראת "SCREEN THERAPY", ושעצמתה נשענת על כך שהיא "על המסך", ללא קשר לטכניקה הטיפולית. תמיד חשוב לשאול – מה קורה כשהילדים אינם "על המסך" או כשהתכנית נגמרת.

ילדי המסכים

המשך מעמ' 11

אז מה עושים?

א מתבוננים בעצמנו – (1) נוהגי הצפייה שלנו בטלוויזיה הם הדוגמה לילדים. כ-20% מהציבור אשר מגדיר עצמו חילוני (כלומר, אינו פועל מטעמי דת), הוציא את הטלוויזיה מהבית. כשאנו קוראים על אחוזי צפייה (רייטינג) של תכנית, אל לנו לשכוח שהנתון נלקח רק מתוך סך כל הצופים בטלוויזיה, ולא מכלל המשפחות. (2) כשאנו נמצאים באינטראקציה עם ילד, גם אנחנו וגם הוא סוגרים את הטלפון.

א יש להימנע מהצבת טלוויזיה ומחשב בחדרו של ילד מתחת לגיל 18 ולהציבם רק בחלל הציבורי של הבית.

א אין מנוס מלבצע קריאה ביקורתית עם הילד: בשבוע הראשון אנו רואים תכנית מסוימת יחד אתו ומנסים ליהנות ממנה ככל יכולתנו ולא לצפות בה בשיפוטיות. בשבוע לאחר מכן אנו שוב צופים ביחד, והפעם משוחחים לאחר מכן, אבל השיח אינו מורכב מתוכחות שלנו על סגנון הלבוש, השפה הבוטה או שטחיות העלילה, אלא מתרכז בחשיפה של הסב־טקסט: איך, בעצם, מתייחסים שם כל הזמן רק לכסף, עד כמה הנורמה היא של בגידות ושקרים (נמצא כי ילדים שצופים רבות בטלנובלות שבהן יש מרכיב תכנות קבוע, מאמצים דפוס זה לתוך חייהם, מאבדים אמון בחבריהם וחשים בדידות), אילו רעיונות וערכים "מוֹכְרִים לנו" בחסות העלילה ועוד. רק אחרי שצפינו ביחד עם הילד, ולו פעם אחת, אנו מהווים עבורו "מומחים" אשר עברו עמו חוויה משותפת, מה שמקנה לנו אפשרות להשפיע עליו. יש לזכור – האמריקני המבוגר חשוף ביום אחד לכ-5000 פרסומות. 60% מהילדים בני השלוש באנגליה זיהו את המותג של מק'דונלד אבל לא ידעו מה שם המשפחה שלהם. ילד שאינו יודע לצרוך היום תקשורת משול לאנאלפבית.

א משחקי מחשב, במיוחד משחקי "רשת", ממכרים הרבה יותר מסמים, והגמילה מהם קשה יותר מהגמילה מסמים. יש להגבילם לשעה ביום ולשעתיים בחופש. מי שסבור שהם מפתחים יכולות בילדים טועה: המשחק נדרש להפעיל סקיציות נפרדות במוח עד למקסימום אבל לא שילוב שלהן – מה שאך ורק פוגע.

א אם חשבנו שהילדים היום הם סקרנים ובעלי ידע רב, טעות בידנו – חוקרי התרבות הצעירה מכנים אותם "ילדי הפנטייק" – כפי שהפנטייק רחב ושטוח, כך הידע שלהם – רחב יריעה אבל אינו מעמיק. הם מתקשים יותר ויותר לקרוא טקסטים ארוכים. לפני עשרים שנה, המקצוע שהיווה בעיה לילדים רבים היה המתמטיקה. בספרות ובמקצועות רבי מלל אחרים תמיד הצליחו לאלתר משהו. היום המתמטיקה בעייתית מעט פחות, אבל אין לילדים שום יכולת להתמודד עם ידע בעל דרגות חופש מרובות (קרי, שניתן לפרשו במספר דרכים). אנחנו, המבוגרים, צריכים להיכנס לתוך החלל הזה. רצוי שכל משפחה תקיים פעם בשבוע שיחה משותפת של חצי שעה, מבלי שאיש יקום באמצע השיחה לענות לטלפון וללא אוכל. מתי עשינו זאת לאחרונה? אלו הן ההזדמנויות שבהן אנחנו מעבירים את תפיסת העולם שלנו ובעיקר מעניקים לילד ביטחון וכלים לנתח בעצמו את המציאות ולבחור בין טוב לרע.

levtamir@smile.net.il

פרסום חדש

מפגש לעבודה חינוכית-סוציאלית
(מס' 28)

גיליון מיוחד בנושא:

המעבר לבגרות של צעירים במסגרת חוץ-ביתית:

לקראת היציאה והשנים שאחרי

עורכים-אורחים:

ד"ר ענת זעירא ופרופ' רמי בנבנישתי

בשנים האחרונות ניכר עניין גובר במצבם של מתבגרים הנמצאים במסגרות חוץ-ביתיות, ובמיוחד בהכנה שלהם לקראת היציאה מהמסגרת, בתהליכי המעבר לקהילה ובמצבם לאחר שבגרו. הנושא זוכה לתשומת לב, הן מצד חוקרים והן מצד קובעי מדיניות ואנשי השטח בעולם ובישראל.

בגיליון מיוחד זה של מפגש מתפרסמים ראשונה ממצאי מחקרים שנערכו בישראל בנושא זה, כמו גם מבט בין-לאומי רחב יותר בתחום המחקר, פיתוח השירותים, המדיניות והחקיקה.

חוברת זו מהווה תשתית להמשך הדיון בצרכים של כלל הצעירים שמסיימים השמות, ושל המסיימים שאין להם עורף משפחתי בפרט ופתיח להמשך מחקר ולמידה בעתיד.

נושאי המאמרים:

א פתח דבר

א שמונה עשרה פלוס: צעירים נודדים בחיפוש אחר גורלם

תמונת מצב בישראל

א הערכת מידת השליטה של מתבגרים בהשמה חוץ-ביתית במיומנויות חיים וצורכיהם לקראת עזיבתם את המסגרת

א הערכת התכנית "גשר לבוגרי השמה חוץ-ביתית חסרי עורף משפחתי"

א תכנית "למרחב" – מענה לצעירים יוצאי השמה חוץ-ביתית

א בוגרים של פנימיות חינוכיות בישראל: תמונת מצב

מן העולם

א הערכת תפקוד בבגרות של צעירים מסיימי שהות באומנה: תמונת מצב מארצות הברית

א פיתוח מסגרות תמיכה לעוזבי מסגרות חוץ-ביתיות שהגיעו לבגרות: מסרים מאנגליה ומנורווגיה

עמדה ומדיניות

משרד החינוך ומשרד הרווחה

מחיר החוברת 40 ש"ח. להזמנה נא לשלוח צ'ק/מזומן
לעמותת אפשר ת"ד 53296 ירושלים 91531

למידע נוסף: 02-6728905.טל
דוא"ל mgilat@efshar.org.il

סמלי תרבות נעורים באינטרנט: מקרה האוטררים

ד"ר אורן גולן, המגמה לסוציולוגיה של החינוך, האוניברסיטה העברית בירושלים והמסלול לחינוך בלתי פורמלי במכללת בית ברל

מהו אוטר (avatar)?

מבחינה לשונית, המונח "אוטר" שאול מרעיון הגלגול או ההתגלות בצורה אנושית של דבר-מה מופשט וטרנסצנדנטלי על פי רוב (כמו למשל, גלגול של אל במיתוסים ההינדיים, ראו במילון אוקספורד, Murray, Bradley, Craigie, & Onions, 1961). הייצוג הגרפי של האוטר מעיד על יסודות הדמיון והתייור בין האנושי לעל-טבעי ובין הווירטואלי לאנושי. אוטררים הם ייצוגים גרפיים של הגולשים באינטרנט. לא בכל פורום ניתנת האפשרות הטכנית לסימון חזותי של המשתתפים, אולם באלה שבהם קיים ייצוג גרפי של אוטררים, מתגלה לפנינו עולם המגדיר מחדש את ייצוגי מושג העצמי. ייצוגים אלו יזומים על ידי בני הנוער, והם שונים מייצוגים שמקורם בהורי המתבגרים או משפחתם (כגון שמו של הפרט) או ייצוגים הנובעים מהרקע התורשתי שלהם (מגדר, צבע עור וכדומה). לעומתם, האוטר בא לייצג בחירה אישית של הגולש.

גם אצל בני הנוער באים האוטררים לידי ביטוי בדימויים הנוגעים לעל-טבעי, כגון: מפלצות, סמלי מדע בדיוני וכיוצא באלה. האוטררים הראשונים באו לכדי ביטוי בהתארגנויות הגרפיות הראשונות של קבוצות משחק. הייצוג הגרפי של שחקנים העמיק והתרחב במעבר ממשחקי תפקידים המבוססים על טקסט (המוכרים גם כ-MUDs), למשחקים מרובי המשתתפים המדמים עולמות של פנטזיה ומאבקים בין גיבורים ומפלצות (כגון ה-world of warcraft) או בעולמות הסמוכים יותר לחיי היום יום (נוסח ה-second life). במקביל, השימוש באוטררים צמח בעשור האחרון גם בממשקי הציט, וכיום הם חוזרים למרבית המערכות האינטראקטיביות.

יצירת סמליות של בני נוער

בחיבור קצר זה אבקש להראות כיצד האוטר משמש ביטוי לבני נוער באינטרנט וכיצד הסמלים המאפיינים בני נוער משתנים באימוץ ומשא ומתן מתמיד עם הטכנולוגיות החדשות לכדי יצירת שפת נעורים חדשה, המשפיעה לטווח הארוך גם על הבחירות התרבותיות של ילדים וקבוצות בגרות יותר באוכלוסייה.

עיצובה של תרבות נעורים באינטרנט

חדירת האינטרנט לחיי היום יום יצרה עולם של כלים תקשורתיים ותרבותיים ושינתה את דרכי המבע והייצוג העצמי. עבור מיליוני גולשים בארץ וברחבי העולם, עולם הדואר האלקטרוני, הממסר המידי והפורומים מייצגים חוויה תקשורתית תלויית טקסט. אולם חוויה זו הולכת ומתרחבת לאמצעים חזותיים, לא רק הודות לאמצעים הטכנולוגיים ההולכים ומתפתחים, אלא במידה רבה הודות לסוכני ההתפתחות הזאת – ובראשם בני הנעורים המאמצים כלים אלו ביתר שאת. בניית סמליות של תרבויות בני הנעורים, חוקרים נעזרים פעמים רבות במונחים "עגה" (סלנג), "משלב" ו"דיאלקט" כצורות לשוניות וסגנוניות המייחדות בני נוער. צורות אלו יוצרות את מערך הסמלים המבחין את תרבותם הייחודית של בני נוער מקבוצות אחרות בחברה.

חיבור זה משלב תובנות ממחקרים שערכתי על פעילותם של בני נוער באינטרנט ברבדים מגוונים של המציאות בישראל, במיוחד בקרב בני נוער הצוברים דרגות גבוהות של מומחיות בתחומי הטכנולוגיה, מחקרים אשר באמצעותם יכולתי לבחון את המשמעויות המוענקות על ידי בני נוער ליצירותיהם במרחבי האינטרנט.

דלות או עושר בסביבה הווירטואלית?

במקרה אחר, של הגולש הקרוי "Yahav" (נדלה מהודעה שפורסמה ב־13.8.2008 בפורום "גיימר"), ניכר השימוש בדמות הלקוחה מהתרבות הפופולרית. במקרה זה, "Yahav" בחר לאמץ אוטר המייצג את אחת מלהקות הרוק הבריטיות המצליחות כיום בעולם (איור 3). הבחירה בלהקת "קולדפליי" מייצגת את טעמה המוזיקלי של הדמות ואת חיבורה לקבוצות מקבילות של מעריצים ולקהילות בעלות טעמים מוזיקליים ותרבותיים משותפים. קצרה היריעה מלהכיל את הניתוחים הנוגעים למקור הממדים ההומוריסטים באוטרים או ליצור טיפולוגיה שתצביע על הפרקטיקות הקומוניקטיביות השונות שאותן מבצעים בני הנוער באמצעות האוטרים (בדומה לניתוחים דומים שנעשו בעבר ביחס לכינויים ברשת, למשל). עם זאת, כדאי לציין כי הסביבה הווירטואלית, המתוארת לעתים כסביבה "רזה", שאינה מותירה מקום למגוון ההבעות הקיימות במפגשים המתנהלים פנים מול פנים, מתגלה ככאן כבעלת עושר רב, המיוצר באמצעות שימוש רב באמצעים האיקונוגרפיים והגרפיים אשר הגולשים והגולשות מאמצים ומפתחים. יתרה מכך, תרבות הנעורים, המואשמת רבות כבעלת שפה דלה ומשובשת, מתגלה כאן כבעלת אמצעים עשירים הפונים לחושים שונים (קול, תמונה, טקסט), וככזו המפתחת שפה הפונה למיומנויות האינטלקטואליות, אשר אותה מכנה אלקלעי-עשת (2004) "חשיבה צילומית-חזותית". שפה זו מסייעת לילדים ולבני נוער "לקרוא" באופן אינטואיטיבי וחופשי, ליצור משמעויות סביב המסרים המתוארים חזותית, לתקשר ולייצר תכנים התורמים לתרבות האינטרנט בכלל, ולתרבויות הנעורים המתהוות באינטרנט בפרט.

מקורות

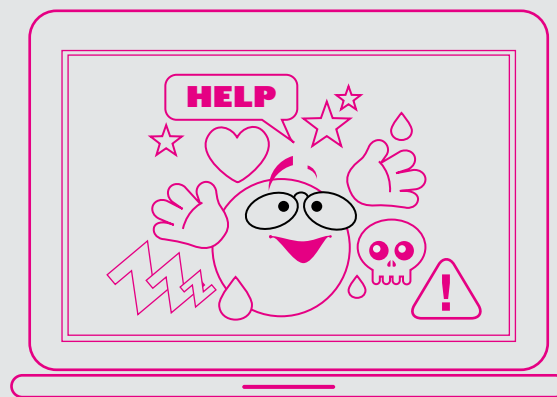
אלקלעי-עשת, י' (2004). "אורינות דיגיטלית: מסגרת מושגית עבור מיומנויות חשיבה בעידן הדיגיטלי". **מגזין ברשת** (נדלה ב־17.8.2008), זמין באתר איגוד האינטרנט הישראלי:
http://www.isoc.org.il/magazine/magazine4_6.html

גולן, א'. "סמלים ושפת הנעורים באינטרנט: רטוריקה, הגדים ואיקונוגרפיה". **סוציולוגיה ישראלית** (יפורסם בקרוב).

Murray, J. A. H., Bradley, H., Craigie, W. A., & Onions, C. T. (Eds.) (1961). *The Oxford English Dictionary*. Oxford: Clarendon Press.

Schroeder, R. (2002). Social interaction in virtual environments: Key issues, common themes, and a framework for research. In R. Schroeder (Ed.), *The social life of avatars; Presence and interaction in shared virtual environments* (pp. 1–18). London: Springer-Verlag.

msogolan@mscc.huji.ac.il

איור 1: פרצופונים (אמוטיקונים) השכיחים במרחבים של בני נוער באינטרנט

אוסף הבחירות והמטפורות המובאות באוטרים הללו מתגלות בפנינו בתוכני הפורום הווירטואלי. בניגוד לאתרי היכרויות או אפילו לקבוצות שבהן החשיפה העצמית, כולל זו של המראה החיצוני, היא מרכזית (נוסח "פייסבוק" או אתר "חבר'ה" הישראלי), סימני האוטרים, לצד כינוי של הגולש, הם תחליף לציין זהותו בקבוצות הדיון האלקטרוניות, ובמרבית המקרים נעדר הגוף הממשי (תצלום או אפילו איור המייצג את הנער או הנערה). בעבר נעזרו בני נוער במאפיינים החזותיים לייצוג העצמי באינטרנט. פרצופונים (אמוטיקונים) מהווים כלים מוכרים שגולשים נעזרו בהם לביטוי רגשי בסביבות טקסטואליות (למשל הסימון :): המסמל חיוך, או בצ'טים (שילוב תמונות מוגבלות, שבהן חיוך יכול להיות מסומן כפנים מחייכות – ©). אמצעים אלו השתכללו עם הזמן על ידי בני הנוער, והם משלבים אפשרויות רבות (ראו איור 1). עם זאת, המבנה הסמיוטי נותר בעינו כייצוגים חזותיים המיוצרים בתוכנות המחשב (computer generated visual representations) עבור גולשים או עבור ישויות רובוטיות של הרשת (bots), המבצעים אוטומטית פעולות שבני אדם בדרך כלל מבצעים ברשת (Schroeder, 2002). ניתן לראות דוגמאות לפרצופונים בבלוג של נערה (נכתב ב־8.7.2005 על ידי גולשת המכונה "Isra Design").

ייצוג הומוריסטי

בניגוד לפרצופונים, ניתן לראות באוטרים סימנים המעידים על זהות המומצאת של הגולשים, ומצביעים במקרים רבים על היסוד ההומוריסטי המקל על התקשורת בסביבות האינטרנט. דוגמה אחת ניתן לראות במקרה של המכונה "Dolar". באוטר של "Dolar" (מהודעה שנכתבה ב־12.8.2008 בפורום באתר "גיימר") אנו רואים דמות המצוירת באופן דיספרופורציונלי פוערת את פיה ומוציאה אזהרה לפחדן (או ל"תרנגולת") באנגלית. מובן כי הדמות היא היתולית במהותה וגם בשימוש בממשק האתר מביע המחבר איכויות הומוריסטיות. במקום לציין מאיזה מקום גאוגרפי הוא מגיע (למשל, "מ: תל-אביב" או "מ: פתח תקווה"), מנצל "Dolar" הזדמנות זו כדי לכתוב "מ:עניין לי תחת" (איור 2).

הדוגמה שלעיל מבטאת סגנון שכיח של אוטרים הנעזרים במוטיבים הומוריסטיים. גם כששאלתי בני נוער מה דעתם על אוטרים ועל כינויים המוענקים על ידי גולשים אחרים ברשת, קיבלתי התייחסויות הומוריסטיות כלפי הכינויים. תשובות נוסח "חלקם סבבה" או "מדליקים", מעידות על יחס חיובי ואוהד לסמלים אלו. תשובות נוסח "מצחיקים ומזרזים", "משעממים ומצחיקים" ו"יש כינויים יפים ויצירתיים ויש כינויים ממש חולניים או משעממים", מצביעות על ניגודים של משמעות. אותם נחקרים ביקשו לנתח את משמעות הטקסט, ובהתבטאותם המילולית השתמשו בניגודים כדי להצביע על משמעות מעורפלת ורבגונית שהטקסט טומן בחובו בעיניהם. עם זאת, ההיבט ההיתולי הוא מכנה משותף למרבית הפרשנויות שניתנו לייצוג הווירטואלי (להרחבה, ראו גולן, יפורסם בקרוב).

היסטוריה או היסטריה: הימורים באופנה

נחום מיכאלי,

עובד סוציאלי, מנהל היחידה לטיפול
בנפגעי אלכוהול והימורים,
עמותת "אפשר"

בשעה 22:00 בדיוק נשמעה דפיקה בדלת ולדירה נכנסה חבורה של צעירים חסונים, כולם בנים, חלקם מוכרים לבעלי הבית, האחרים לא. הם היינו בביישנות-מה, נדו לשלום ופנו ישר לסלון, שכבר היה ערוך לכבודם. על השולחן טרח המארח, צעיר בן גילם, להכין את חפיסות הקלפים, את הפיצוחים, את השתייה הקרה ואת המטבעות. כן, הם אינם משחקים על כסף ממש, הם משתמשים בדרך כלל במטבעות של חמש אגורות שיצאו לאחרונה מהמחזור, אבל הם מתייחסים למשחק ברצינות רבה, כאילו מדובר באלפי שקלים. הצעירים כולם בני 17 לערך, תלמידי תיכון במרכז הארץ, תלמידים טובים, עוסקים בספורט וחיים חיי חברה פעילים. אף אחד מהם אינו מעשן ואלכוהול אינו "מדליק" אותם, אולי פה ושם איזה "בריזר".

ה"קטע" שלהם הוא פוקר. עבור משחק פוקר הם עוזבים את המחשב והטלוויזיה ומתכנסים כל פעם בביתו של חבר אחר. ניכר שהם בקיאים ברזי המשחק, מגלגלים על לשונם את כל הביטויים הנדרשים ונמצאים במתח בכל סיבוב. למתבונן מהצד לא ברור אם מדובר בעוד משחק ילדים שיצא קצת משליטה או שמה מדובר בשלב הראשון של התמכרות להימורים. בכל מקרה – **פוקר הוא שם המשחק** היום באופנה של הצעירים.

1. משקה אלכוהולי קל.

מי שממהר לספוק כפיים ולזעוק מרה על הידרדרותם של בני הנוער, ראוי שיקדיש מחשבה למקורות שמהם סופגים בני הנוער את רעיונותיהם; במהרה יתברר לו, שכלל שמדובר בהתנהגויות הלגיטימיות, כמו משחקי קלפים והימורים, כמעט כולן מתחילות מהבית או לפחות מהחברה הבוגרת, זו שמכתיבה את הנורמה. הצעירים מושכים אותה בדרכם שלהם מהר יותר, חזק יותר ואולי אף "higher", גבוה יותר. אבל לפני שאפיל את האחריות על החברה הבוגרת, אתייחס בכל זאת לצעירים בכלל, ולגיל ההתבגרות בפרט, ואטען כי למעשה שום דבר אינו חדש, זולת אולי האמצעים והכלים. גיל ההתבגרות מאופיין כידוע מתמיד בשלל מרכיבים טבעיים ובריאים שבמרכזם בדיקת הגבולות ותחושת היכולת כול (אומניפוטנציה). יצר ההרפתקנות והחיפוש אחר ריגושים, גם אם הם על גבול החוק, הרצון להביע עצמאות תוך כדי מרידה במסד, חברות שמעל הכול וכמובן עיסוק במיניות ובזהות המינית. הביטויים המעשיים לאיפיונים אלו משתנים מדור לדור ומקבלים כל פעם גוון אחר, אבל ההיסטוריה לעולם חוזרת. כל הורה מכיר ודאי את הרגע הקריטי, שבו המתבגר חצה את גבול המותר, התחצף או סתם התעלם מדבריו, הוא איבד את השליטה ובלהט כעסו הטיח בצעיר: "חכה, חכה, אתה עוד תראה כשלך יהיו ילדים". ואז, באותו רגע, חלפה בו תחושה של ד'זה וו, הוא הרי כבר שמע את הדברים האלו בעבר. כן, זה היה לפני 30 שנה לערך, ממש באותה סטואציה, אלא שאז הוא היה הילד ואביו, שסבלנותו פקעה, איים עליו שההיסטוריה עוד תתנקם בו. כשאבי היה צעיר, בימי הפלמ"ח, הוא סחב תרנגולות לקומוז'יק של החבר'ה ו"חטף על הראש" מהוריו. בצעירותי, התרנגולות כבר לא הלהיבו אותנו, אבל לנהוג בלי רישיון בשבילי המושב ולעשן בסתר היו מעשים מרגשים. גם אותי הזהירו ש"ההיסטוריה עוד תתנקם בי", והנה בני, שאינו נמשך לסיגריות ולנרגילות וגם האלכוהול לא מרגש אותו, משחק פוקר עם חברים, ואני תוהה אם זה אכן רק עניין של "היסטוריה".

המשך בעמ' 21

עד הקצה: ספורט קיצוני ואופנה

ד"ר חזקיה (חזי) אהרוני,
יו"ר העמותה הישראלית לפעילות
גופנית מותאמת

מהו ספורט קיצוני?

ספורט קיצוני (extreme sports) קרוי גם "ספורט אתגרי" (adventure sports), או "ספורט פעיל" (active sports) ומתייחס לפעילויות ספורט הנתפשות ככאלה שטבוע בהן, בעיקר, החיפוש המתמיד אחר לקיחת סיכון. בפעילויות אלה מעורבים לעתים מרכיבים של מהירות, גובה, רמות גבוהות של הפעלה ושל מיומנויות מוטוריות ופיזיות, שימוש במכשור וציוד מיוחדים או ביצוע פעולות נועזים ויוצאי דופן. פעילויות ספורט אלה כוללות למשל: תחרות אופני BMX במסלולי מכשולים, סקטבורד, גלגליות להב (רולר-בליידס), קפיצת באנג', צניחה חופשית, טיפוס קירות, גלישת גלים על לוח ועם מצנח הקשור גלשן (kite jump, Bksa), גלישה אווירית, רחיפה, גלישת מצוקים, קפיצת בסיס ואף פארקור (parkour – קפיצות מגג אחד לשני או ממבנה זה לאחר, שחברת "קוקה קולה" משתמשת בו לאחרונה לפרסום משקה ה"קוקה קולה זרו" החדש שלה.

חלק מפעילויות הספורט הקיצוני הן מאורגנות ופורמליות וזכות לסיקור נרחב באמצעי התקשורת, ונערכות אף תחרויות שבהן מוענקים פרסים בשווי עשרות אלפי דולרים למנצחים. בעולם מתחרים בספורט הקיצוני הפורמלי, התחרויות קרויות "X Gems" ואורגנו לראשונה בשנת 1995 בארצות הברית. בתחרויות אלה המארגנים מנסים להחזיק את המתחרים בשליטה ולקבוע כללים ותנאים שלעתים קרובות עומדים בניגוד לרצון הפרט, המחפש חופש פעולה עצמאי, התנסות בקיצוניות ושבירת המוסכמות והכללים של כל מסגרת חברתית פורמלית. חלק מבני הנוער העוסקים בפעילות ספורט קיצוני מחפשים ספונטניות, כלי ביטוי לתסכוליהם ועשיית "דווקא" נגד החוק והטבע, ובאותה עת, הם נוטלים על עצמם סיכון פיזי קיצוני, סיכון פסיכולוגי וגם סיכון של מאסר וענישה על ידי השלטונות. בחלק זה, מצויות פעילויות המאפיינות בני נוער בשכונות מצוקה, באזורים גאוגרפיים מיוחדים ובתת-תרבויות שונות. הספורט המאורגן אינו מדבר אליהם לרוב, כי הוא מייצג את המוסד או החברה שהם פועלים נגדה או חשים שהיא נגדם. לעתים, הם רוצים להתנסות בלעשות "דווקא", מתוך רצון לקחת סיכון "עד הקצה" ולהעלות את רמות העוררות והזיחחות (איפוריה), המספקות להם תחושה טובה ורגיעה פסיכולוגית.

בספורט קיצוני אתלטים מתחרים לרוב נגד עצמם (ולא אחד נגד השני), נגד מכשולים מלאכותיים או נגד קשיים שמעמיד בפניהם הטבע, כמו למשל אלה הקשורים במים, ברוח, בשלג, בהרים, בצוקים ובמקומות גבוהים. יש מקצועות ספורט קיצוני הדורשים ציוד ייחודי ויקר, אך באזורים עירוניים מאוכלסים בצפיפות, נערים ומתבגרים בוחרים בפעילויות שקל לבצען בשכונה, באמצעות ציוד שעלותו נמוכה או ללא ציוד ספורט כלל (כגון ספורט הפארקור).

הקדמה

אפנה היא דבר מתחלף ומשתנה עם הזמן. היא נוצרת במסגרת תנאים סביבתיים, תרבותיים וחברתיים שונים, לעתים על ידי קבוצות המזוהות עם בני נוער ומבוגרים משכבות סוציו-אקונומיות שונות, כגון: שכונות עוני מאוכלסות, תרבויות שונות ותת-תרבויות, כמו אלה המצויות אצל נוער שוליים ונוער בהדרה. גם בספורט יש מגמות אופנתיות, והפופולריות של סוג פעילות הספורט יכולה להיות מושפעת מהתקשורת, מהתרבות ומקבוצות פרטים ייחודיות, כגון אלו המשתתפים בספורט קיצוני הקרוי גם "ספורט אתגרי" או "ספורט פעיל". בשל אופיו הייחודי, ספורט קיצוני מושך בעיקר צעירים וסביבו מתפתחת תרבות ענפה, כגון: התארגנות של חבורות רחוב, ביגוד וציוד מיוחדים, מוזיקה ושפה. הנטייה להשתתף בספורט קיצוני נובעת מהרצון הטבעי-פסיכולוגי של פרטים וקבוצות שונות הנמצאים בחיפוש מתמיד לקחת סיכון, להתמודד עם תסכולים, לשחרר אנרגיה עודפת ולחצים חברתיים-כלכליים, לחקות גיבורי תרבות שונים, לבלוט ולהיות ייחודיים. כל זאת על מנת להתקבל מבחינה חברתית בקבוצת השווים, וחלק מהסממנים האלה מעורב גם במגמות אופנתיות שונות.

מכשולים בדרך, כגון קפיצה מגג לגג ומעל מעקים וחומות. ספורט זה פותח בצרפת בשנות התשעים מסוג אימונים מסוים של הצבא הצרפתי ואומץ על ידי בני נוער באזורים המאוכלסים בצפיפות בערים הגדולות במדינות המערב. זוהי פעילות הדורשת נטילת סיכון גדול, החלטות ותנועות מהירות הנעשות תוך מירוץ נגד הזמן. ספורט זה מבוצע ללא ציוד וללא מגן על חלקי הגוף השונים, ומעידה או נפילה מנג עלולות להיות הרות אסון.

בני נוער משועממים מחפשים עיסוק בספורט קיצוני שיספק להם פורקן מהלחצים הכלכליים והחברתיים הקשים ויאפשר להם להגיע למצב של התרוממות רוח ("high"), אולי במקום להשתמש בסמים אסורים. הספורט הקיצוני הוא חלופה טובה עבורם, אבל אם הוא נעשה באופן ספונטני ובלתי מפקח על ידי המבוגרים, הוא גם טומן לעתים סכנה בצדו.

פעילות הדורשת מיומנות גבוהה, הישגים והתגברות על מכשולים, ואפילו ברמה הפרטנית של המשתתף, תורמת להעצמה ולמסוגלות עצמית, מוציאה מהפרט את יכולתו הטובה ביותר ומשפיעה על יכולתו להתמודד גם עם מצבים ואתגרים אחרים בזירות שונות בחיים, במשפחה, בבית הספר, בפנימייה, בעבודה ובקהילה. כל זאת בתנאי שהישגים אלה מכוונים לדרך חיובית.

הצעות לפעילות בטוחה

לספורט קיצוני יש יתרונות רבים, בהשפיעו לחיוב על מצב הרוח ועל התחושה של המשתתף, אך יש גם חסרונות, עד כדי סיכון החיים. כדי להפיק את מרב התועלת במסגרת הטיפולית-חינוכית, חשוב להיות מודעים ליתרונות ולסכנות ולעצב סביבה בטוחה מצד אחד, אך מושכת ומאתגרת מצד שני. להלן הצעות לפעילות והמלצות במסגרות חינוכיות-טיפוליות בקהילה או בפנימייה:

א **הטמעת מאפיינים של ספורט קיצוני** – לבחור ולעצב פעילויות מוטוריות-פיזיות מושכות שבהן מוטמעים מרכיבים ומאפיינים של ספורט קיצוני הכרוכים בנטילת "סיכון מחושב".

א **שינוי הפרמטרים של הפעילות** – לשנות מדי פעם את סוג הפעילות ורמת הקושי שלה. רצוי להכניס פעילות שונה או גרסה חדשה ולא מוכרת של הפעילות, כך שגורם המשיכה והאתגר להשתתף בפעילות יישארו גבוהים ומיטביים והמשתתף ימשיך בפעילות ועדיין ירגיש עוררות גבוהה ונטילת סיכון. אחרת, המשתתף יפסיק להשתתף בפעילות ועלול לבחור בתחליף לא רצוי, כגון פשיעה.

א **בניית מסלולים ומתקנים** – לעודד בניית מתקנים ומגרשים לפעילות ספורטיבית מבוקרת ובטוחה, כגון: בניית מסלולי מכשולים ותחרויות לאופני BMX, תכנון פארקים עירוניים או שטח מתאים בתוך מוסד או פנימייה עם משטחי קפיצה מיוחדים לביצועים בסקטבורד, הכנת מרחב ושבילים חלקים מביטון לשימוש בגלגליות, הכנת שטח מיוחד עם מתקני מכשולים בדומה לאלה המצויים במחנות צבאיים, בניית קירות טיפוס ברמות קושי שונות בתוך אולמות ספורט ובניית מסלול אתגרי עם חבלים, גם הוא בדרגות קושי שונות, בצמרות העצים ובין מבנים.

א **השתתפות במקצועות ספורט הקשורים למים** – ללמד מקצועות ימיים כגון מיומנויות שחייה וצלילה, גלישה במפרשיות, גלישת גלים על גלשן, גלישת גלים על גלשן הקשור למצנח מיוחד ועוד. במקצועות אלה יש מרכיבים של גובה, מהירות ודרישה למיומנויות מוטוריות, פיזית ופסיכולוגית גבוהות ולעתים יש שימוש בציוד מיוחד.

א **הכנסת פעילויות ספורט קיצוני למפגשי ספורט** – לשלב פעילויות ומרכיבים של ספורט קיצוני (אתגרי) בתחרויות ספורט

הם רוצים להתנסות בלעשות "דווקא", מתוך רצון לקחת סיכון "עד הקצה" ולהעלות את רמות העוררות והזחיחות (איפוריה), המספקות להם תחושה טובה ורגיעה פסיכולוגית

מדוע משתתפים בספורט קיצוני?

השתתפות בפעילויות ספורט קיצוניות מהוות התנסות בעמידה מול סכנה מוחשית או סכנה פסיכולוגית, התנסות אשר הנאה בצדה. פעילות זו, המושכת לרוב בני נוער אך גם אנשים בוגרים ומנוסים, היא תופעה תרבותית שבה חלק מהפעילויות אף צמחו כאופנות בילוי של שעות הפנאי בסביבות טבע ייחודיות, מהתמודדות עם מצבי שעמום וחוסר מעש, מחיפוש משמעות לחיים ומהתמודדות באתגרים פיזיים ופסיכולוגיים כתחליף ללחצים בעולם המודרני. כמו כן חלק מהפעילויות מהוות תחליף להתנהגות עבריינית ולפשיעה ומשמשות פורקן לתנאי חיים קשים בשכונות ובאזורים עירוניים צפופים של אוכלוסיות בסיכון.

בוגרים ובני נוער נוטלים סיכון ומחפשים ריגושים וסכנה הכרוכים בפעילות ספורט קיצונית, עד כמעט הסתכנות במוות. להשתתפות בפעילויות אלה יש פוטנציאל בהעלאת רמת העוררות של הפרט ובהשפעה על החשת זרימת האדרנלין בגוף. כמו כן, בהיותן מאופיינות בתגובה לפחד ולמצבי סיכון, גורמות הפעילויות לעלייה ברמת ההורמונים השונים בגוף, כגון דופמין, אנדרופין וסרטונין. בתגובה – הפרט חש התעלות, רגיעה והרגשה טובה, בדומה להשפעת סמים אופיאטיים מסוימים על המשתמשים בהם.

העוסקים בספורט קיצוני, כמו בחיים, מתרגלים מהר מאוד לרמת הסכנה שבפעילות או בספורט המסוים. עם הזמן והחשיפה החוזרת ונשנית לפעילות המסוימת, רמת הסיכון הולכת ודועכת ואינה מספקת עוד את התחושה הרצויה לפרט, והוא מחפש רמה גבוהה ומאתגרת יותר וקו אדום חדש לחצותו. הוא מצוי בחיפוש מתמיד אחר נטילת סיכון גבוה יותר ורמת מיומנות גבוהה ומורכבת יותר, כדי להגיע למצב המיטבי (אופטימלי) עבורו, שימשיך לרגש אותו. חשוב לציין שהנקודה של הרמה המיטבית שונה מפרט אחד לשני.

לפעילות ספורט קיצוני יש גם מאפיינים תרבותיים, כמו למשל בפארקור, שנהיה כאמור פופולרי ביותר אצל בני נוער בערים גדולות ומאוכלסות בשנים האחרונות. פעילות זו מאופיינת בהגעה או בקפיצה מנקודה אחת לשנייה בצורה המהירה והאסתטית ביותר, תוך התגברות על

זרקור על סחל"ב

סיוע חירום לבני נוער במצוקה

מומי אלמוג,

מנהל המחלקה לנוער, צעירים ושירותי תיקון, עיריית חיפה

מודל שיתופי בין-ארגוני לטיפול בנוער במצוקה

סחל"ב (סיוע חירום לבני נוער במצוקה) הוא מיזם בין-ארגוני ייחודי המהווה מודל ארצי, והוא הוקם בחיפה בשנת 2000 כדי לטפל בבני נוער במצוקה הנמצאים במצבי סיכון וניתוק.

התפיסה בסחל"ב היא שהטיפול בבני הנוער אינו נחלתו של משרד ממשלתי זה או אחר, אלא כל הגופים והמשרדים הממשלתיים הם שותפים ומחויבים לסייע ולתרום את חלקם בשיקום בני הנוער. את מיזם סחל"ב בחיפה מובילה העירייה באמצעות המחלקה לנוער וצעירים ושירותי התיקון של האגף לשירותי רווחה, ומנהלה של מחלקה זו משמש יו"ר הוועדה האופרטיבית. בוועדה שותפים גם רשות חסות הנוער במשרד הרווחה, עמותת אשלים, עמותת קש"ת ועלם. כך, סביב שולחן אחד יושבים נציגי כל המשרדים הממשלתיים והעמותות המתנדבות, תורמים מהידע שלהם ומניסיונם ומעצמים את הטיפול בבני הנוער.

התפיסה שבבסיס פעולתם של השותפים במיזם זה היא שהנער או הנערה הם הנמצאים במוקד, ולא הארגונים, המוסדות והמטפלים. השותפות הבין-ארגונית מהווה רשת ביטחון שמונעת מן הנער נפילה בין הכיסאות ומספקת לו כאמור התייחסות רב-מערכתית מכל הסוכנויות.

איך התחלנו?

לפני כשמונה שנים נמצאו על ידי המחלקה לנוער וצעירים והטלוויזיה הישראלית מספר נערים עולים, שחיטטו בפחי אשפה וחיפשו אוכל. בתצפית שנערכה על ידי עובד המחלקה התברר כי הנערים חיכו מדי ערב לשאריות בשר שהושלכו על ידי רשת "מק'דונלד" כדי לחמם לעצמם ארוחת ערב ולהשביע את רעבונם. חלק מהנערים עלו ארצה במסגרת תכנית "נעלה" ותכנית "חלום" של הסוכנות היהודית, וכאשר לא יכלו להישאר בפנימייה שבה התחנכו, מצאו את עצמם ברחוב, ללא משפחה וקורת גג, כשהם חשופים לפשע, סמים, זנות ואלכוהול.

בסקר רחב שנערך התגלו ממצאים מדאיגים, שהצביעו על כך שבכל אזור הצפון אין מקלט או קורת גג לנערים בני 14–18. כמו כן אין משפחתונים שמוכנים לקלוט נערים בגילים האלה, ובמיוחד את אלו שהם בעלי רקע פלילי ונורמות התנהגות שלילית.

רגילות – מקומיות, אזוריות וארציות, כגון אלה המתבצעות מדי שנה במפגשים בין הפנימיות וברשות חסות הנוער.

א שיתוף בני נוער בבחירת הפעילויות – לשתף את בני הנוער בהכנת מתקני ספורט קיצוני ובבניית מסלולי מכשולים שונים ולהיות ערים לצורכיהם בבחירת הפעילויות הקיצוניות המתאימות במסגרת המוסדית או הקהילתית. מומלץ אף לשתפם בבניית המסלולים לספורט הקיצוני כמיזם חברתי.

א הצגת סרטים וסרטונים על ספורט קיצוני – להציג סרטים וסרטונים בליווי דיון בנושאים, כגון: מדוע בני נוער בוחרים בפעילויות הספורט הקיצוני, מהי הפילוסופיה העומדת מאחורי פעילויות אלו, מה הם היתרונות והחסרונות שלהם, היכן ניתן להשתתף בהן, מה הן ההמלצות לבטיחות וכדומה. ניתן להוריד סרטונים מהאינטרנט (למשל על אודות ספורט הפארקור: www.parkour.tv).

א שילוב נערים ונערות בתחרויות ספורט קיצוני – לשלב נערים כישורניים באליפויות ספורט קיצוני או אתגרי בקהילה, למשל באליפות ישראל בתחרות אופני BMX "דאון-היל".

א השתתפות כצופים באירועי ספורט קיצוני – לאפשר צפייה במקצועות ספורט קיצוניים, כגון: צניחה חופשית, תחרויות אופניים, דאיה ממונעת, ובמקרים מסוימים אף להרשות להשתתף בהם בליווי מקצועי של אדם בוגר.

סיכום

סביר להניח שחלק מן הנערים והנערות המצויים במסגרות חינוכיות-טיפוליות התנסה זה מכבר בחוויות ובטראומות הקשורות בלקיחת סיכון פיזי או סיכון פסיכולוגי, שימוש בסמים ומעורבות במעשי פשע ועבריינות. במסגרת הטיפולית אנו צריכים להציע להם חוויות ופעילויות חיוביות שתספקנה להם רמה גבוהה של תחושות וריגושים הדומים או גבוהים בעוצמתם מאלה שאנו מנסים ללמדם להימנע מהם. פעילויות מתוכננות ומובנות בתחום הספורט הקיצוני יכולות בהחלט לספק מסגרות כאלה. כאשר פעילויות אלה מלוות בשיחות חינוכיות-טיפוליות, יש בידי המדריך, המורה או המטפל כלי חשוב ובעל השפעה גדולה לשנות את תחושתם ואת התנהגותם של בני הנוער, להעלות את רמת המסוגלות שלהם וללמדם פעילויות מתאימות ומקובלות לשעות הפנאי. ברבים ממקצועות הספורט הקיצוני, יש אופנות מתחלפות המושכות בני נוער והמושותף להן הם מרכיבים מובנים של לקיחת סיכון המגבירים את תחושת ההתעלות ומספקים את החיפוש אחר ריגושים. בעת ביצוען, פעילויות קיצוניות מסוג זה יכולות לדחוף להשגת תחושה של "הגעה עד לקצה" ומשמשות כתחליף לפעילות לא חוקית, כגון השימוש לרעה בסמים או השתתפות באירועי פשע ועבריינות.

מקורות

אהרונ, ח' (2006). תנועה, פעילות גופנית וספורט מותאמים: כלים לרפוי, לטיפול ולשיקום. שיקום – ביטאון החטיבה השיקומית של העובדים הסוציאליים בישראל, 18, 27–35.

אהרונ, ח' (2006). פעילות גופנית להורדת מתח (נדלה ב-30.8.2008), זמין באתר:

www.pushup.co.il/page2.asp?sub_topic_id=1&topic_id=59&topic2_id=118

Zuckerman, M. (2007). *Sensation seeking and risky behavior*. Washington, DC: American Psychological Association.

Aharoni38@barak-online.net

◀ **המרחב הרביעי – דירת מעבר** – המשמשת קורת גג לאותם נערים אשר לאחר סיום שהותם במרחב הראשון אין מסגרת פנימייתית שאליה הם יכולים לחזור, והם עדיין זקוקים להמשך ליווי, הכנה ותמיכה מבוקרים כדי לגייס כוחות ולצאת לעצמאות. זמן שהייה בדירה זו הוא עד שנה.

שותפים מקצועיים וליווי ציבורי

העיקרון שעמד בבסיס בניית התכנית החל מהקמתה, היה כאמור שיתוף ולקיחת אחריות של כל הגופים המעורבים בטיפול. כך לדוגמה, התפיסה שעל פיה תוכננה דירת הקלט גובשה על ידי כל הגורמים שצינו לעיל (משרד הרווחה, חסות הנוער, עיריית חיפה, עלם, אשלים, ג'וינט ישראל ועמותת קש"ת). לאחר בחירת המבנים המתאימים הוחלט על גיוס המשאבים ובניית שדולה חברתית (לובי) למיזם, וזו כללה נציגי עמותות נוספות, כמו: רוטרי, ויצ"ו, בני ברית, אנשי עסקים ושולחן עגול מס' 3.

עד מהרה הוחלט על הקמת שתי ועדות מקצועיות שתפתחנה את כל ארבעת המרכזים של המיזם: ועדת היגוי ארצית שכללה את נציגי כל משרדי הממשלה והגופים השותפים למיזם וועדה אופרטיבית. למיזם כולו נבחרה מנהלת חיצונית אשר נבחרה על ידי הוועדה המקצועית והייתה כפופה להחלטת ועדת ההיגוי הארצית. בחירת מנהל חיצוני הייתה חלק מהתפיסה הניהולית-שיתופית, שבה נעשתה הפרדה מוחלטת בין צורכי המשרדים השונים לבין צורכי הנוער בחיפה.

דוגמה נוספת לשיתוף המלא היא המעורבות בהקמת המרחב השלישי – מרכז היום. כל השותפים תרמו את חלקם בריהוט המקום ואיושו בכוח אדם.

מעקב אחר משתתפי המיזם

לסחל"ב התלווה מחקר של מכון ברוקדייל, שמטרתו הייתה בין השאר לאפיין את בני הנוער המגיעים למרכזים, לבחון את תרומת המיזם לנערים ואת תפקיד המרכזים במערך השירותים, לאתר צרכים לא מסופקים בקרב צוותי המרכזים ולשמש בסיס ללמידה על עקרונות הפעולה ותהליכי ההפעלה של המרכזים.

את המחקר במלואו או את מסקנותיו ניתן לקבל מכותב המאמר, דוא"ל: momial@haifa.muni.il

כך החל המיזם בחיפה, אשר חשף לראשונה את בעיית בני הנוער גילאי 12–19 שהם חסרי קורת גג ונמצאים במצוקה, זאת על רקע קליטתם של 70,000 עולים מחבר העמים בעיר. אגף התיקון ורשות חסות הנוער נענו ליזמה ובשיתוף עיריית חיפה החלו לפתח מודל ייחודי שהתבסס על רצף טיפולי. כל השירותים בתכנית זו הוגדרו כמשלימים את השירותים הניתנים בקהילה ולא כמתחרים של שירותים קיימים. כך נוצרה הרמוניה בין-ארגונית שבה כל גוף מסייע לאחר.

ממה מורכב סחל"ב?

במיזם ארבעה מרכיבים – מרחבים ייחודיים המהווים את המודל ואת הרצף הטיפולי של סחל"ב:

◀ **המרחב הראשון – בית לנערים חסרי קורת גג המשוטטים ברחובות** – למטרה זו הוקצה מבנה בן ארבע קומות, הכולל ארבעה מרחבי-משנה:

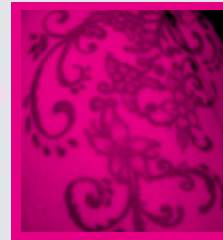
1. **דירת קלט** – שאליה יכול להגיע כל נער בכל מצב ובכל שעה.
2. **מרחב קבוצתי** – שבו ממוקם חדר האוכל, משרדי הטיפול ומרחב חברתי, מתקיימים בו לימודי מחשב ויש בו טלוויזיה וספרייה.
3. **דירת נערים** – ובה שמונה חדרי לינה אישיים לנערים השוהים בבית יותר מלילה אחד.
4. **דירת נערות** – כוללת שמונה חדרי שינה מאובזרים, כולל שירותים מקלחות ומטבחון.

◀ **המרחב השני – ניידת ילדי הלילה** לאיתור ילדים משוטטים, אשר החלה לפעול בשנת 2001. רכישת הניידת למטרה זו התאפשרה בעקבות ערב התרמה שערכה עיריית חיפה. בשיתוף עמותת עלם הוכשרה הניידת והחלה את סיוריה בלילות.

◀ **המרחב השלישי – מית"ר** – מרכז יום תומך לנוער, נפתח ב-2003 ומהווה מסגרת חירום יומית לנערים משוטטים. הצורך בהקמת מרכז זה עלה כאשר אותרו בני נוער אשר לנו ב"בית החם" אך בשעות היום נותרו ללא כל מסגרת שהייתה מוכנה לקלוט אותם. במרחב זה נבדקת נזקקותם של הנערים לסיוע חירום ולתיווך לשם חזרה לקהילה. במית"ר ארבעה מרחבי-משנה – תזונתי, השכלתי, יצירתי וספורטיבי (חדר כושר), ובהם נבנית לכל נער תכנית אישית לפי יכולותיו.

הקנקנים

בקרב בני נוער

מומי אלמוג,

מנהל המחלקה לנוער צעירים ושירותי תיקון, עיריית חיפה

לתכנית כללו מרכיבים נוספים, כמו: חיזוק הדימוי העצמי ללא קעקוע, מניעת הידרדרות, שילוב של נערים מנותקים חזרה בחברה ושינוי נורמות ודפוסי התנהגות.

איתור הנערים – איתור הנערים נעשה בשיטת עבודתם של עובדי השירות לנוער וצעירים, המגיעים אל הנערים ו"מחזרים" אחריהם (יישוג – reaching-out). כחלק מהרצון ליצור קשר עם הנער המנותק, העובד מחפש נושאים הקשורים לעולמו של הנער, מתוך אמונה שקשר זה הוא אולי הקשר האחרון שיהיה לנער עם החברה הנורמטיבית. במקרה זה, הקעקועים שימשו כנושא שיחה התחלתי עם הנערים.

הפעילות נוצרה כדי לתת אוזן קשבת לבני הנוער וכדי לאפשר לבני הנוער להסיר את הקעקוע. במסגרת הפעילות עלו תכנים שונים שעליהם נערכו דיונים, כמו: מקור המילה "קעקוע", יחס היהדות לנושא, הסרת הקעקוע, הידבקות ומחלות, תופעות אלרגיות והקשר להתנהגות עבריינית.

ג'ודו וגרפיטי במקום קעקועים

במהלך הפעילות הצענו לנערים תחליף לקעקוע, והם החלו להיות מעורבים בפעילות ספורטיבית תחרותית, כמו ג'ודו, היאבקות ואגרוף, וכך הצליחו לתעל את יכולותיהם לאפיקים אחרים. הקעקוע הפך להיות נושא שולי בחייהם, ובמקומו הפך הניצחון בתחרות להיות הנושא המשמעותי. כמו כן הניסיון לאפשר לנערים הזדמנות לחיפוש ומציאת משמעות אחרת לחיים גם לך שהם שינו את עמדתם בנושא הקעקועים והחלו לבטא את עצמם באמצעות ציורי קיר (גרפיטי) כחלופה לקעקוע.

➤ **נערים ממוסקבה והסביבה** – הקעקועים שלהם עדינים יותר ומסמלים יופי, אהבה ואצילות.

➤ **נערים המקעקעים על גופם תמונות המבטאות סבל, לדוגמה, נער קעקע על גופו דמות של אסיר עולם בשרשראות, חרבות וילדים בוכים.**

➤ **נערים המושפעים מבעלי חיים** ומייחסים להם משמעות מיוחדת. הם נותנים לכך ביטוי בקעקועים על ידיהם ובחלק העליון של גבם בדמויות של ציפורים, נשר, ינשוף, נחשים, אריות חתולים.

➤ **נערים אשר עושים קעקוע מזויף שניתן להסרה, רק כדי להפגין שייכות לקבוצה.**

מי הנערים?

מתוך הקבוצה הגדולה של מטופלי המחלקה בחיפה, המונה 210 נערים עולים, אותו 15 בני נוער בני 13–18 בעלי קעקועים, ועברו סדנה לדיבוב בנושא הסרתם. ניתן להצביע על כמה מאפיינים עיקריים של הנערים שמקעקעים על גופם קעקועים: נערים ממשפחות מצוקה, נערים מנותקים, חסרי מסגרת ובעלי קשיי הסתגלות, נערים ממשפחות חד-הוריות, נערים למשפחות אסירים, נערות ממשפחות נפגעי סמים (הן צורפו לסדנה אף שאינן מטופלות ביחידה), נערים ממשפחות אלוהוליסטיות, נערים לפני גיוס לצה"ל ונערים עם תיקים פלייליים.

תכנית ייחודית להסרת קעקועים

המטרות המרכזיות של התכנית היו חיפוש חלופה לקעקועים והסרתם. היעדים שהוצבו

שרשראות וחרבות, דמויות של אסירים, ילדים עצובים, בעלי חיים וסמלים שונים המבטאים אהבה – אלו הם מקצת מהדוגמאות מתוך מגוון עשיר של תמונות קעקועים שנתקלנו בהם בקרב בני נוער המטופלים במחלקה לנוער צעירים ושירותי תיקון בעיר חיפה.

קעקועים – אופנה או ביטוי לשיוך חברתי?

גל העלייה האחרון שהביא כמיליון עולים מברית המועצות, חשף תופעה ייחודית של קעקועים שבני נוער נוהגים לקעקע על גופם כדי להכריז על קיומם. הנערים מושפעים מצו האופנה ומהלחץ החברתי המוטל עליהם, וכך ישנם נערים אשר עשיית הקעקועים מבטאת אצלם מצוקה נפשית, חשש שמא ילעגו להם ורצון להשתייך לחבורה. לעתים נערים בוחרים בקעקועים המעוררים תגובות של זעזוע, רק כדי להוכיח לעצמם ולאחרים שהם אמיצים ולהשיג שיוך חברתי או מעמד חברתי שונה.

נוצר מצב שצעיר שאין לו קעקוע "אינו אופנתי" ומרגיש שאינו שייך לחבורה. נערים מקעקעים על גופם קעקועים בלתי צנועים ואינם מייחסים חשיבות להשלכות שיהיו לכך בעתיד, אם ירצו להסיר את הקעקוע.

סוגים שונים של קעקועים

בחיפה אותו חמש קבוצות של בני נוער עולים שעשו קעקועים:

➤ **בני נוער יוצאי קווקז** – הקעקועים מופיעים בעיקר בכף ידם הימנית ומתאפיינים בצורות של נקודות וחרב אשר משויכים לקבוצות עברייניות.

הימורים והימורים והימורים בהימורים

משחקי הגרלות והימורים תופסים אחיזה, כך מתברר, בקרב בני נוער רבים. העובדה שמדובר בהתנהגות חוקית, שמקובלת בקרב מבוגרים רבים, רק מעצימה את הבעיה. הגבול הדק שעובר בין משחקי הגרלות לבין הימורים ממש, מקצין את הבלבול ואת חוסר האונים. הנתונים הלא רשמיים מספרים על עשרות אלפי בני נוער, בעיקר בנים, המהמרים על משחקי ספורט ומשתעשעים במשחקי קלפים למיניהם. על אף הוראת החוק, הם גם שולחים טפסי "טוטו" ו"ינר" או מסתפקים ב"בטיס" – הימורי ספורט לא חוקיים, המתקיימים לעתים ממש בחצר בית הספר.

הצעירים, מתברר, אינם ממצאים שום דבר. הם רק קולטים היטב את הסביבה ומחקים אותה. מבוגרים רבים משתעשעים במשחקי הגרלות, לגיטימיים ברובם, משתתפים במשחקי הפיס וה"טוטו" ומתפללים ל"עשות מכה" כדי לפתור את בעיותיהם בחיים. המבוגרים מרבים לספר חוויות מבילויים בבתי קאזינו בחו"ל ומרתקים את הצעירים, שחשים שהנה, יש דרך קלה להסתדר בחיים. התקשורת מדווחת חדשות לבקרים על שרים וחברי כנסת המנסים לפתוח גם בארץ בית קאזינו כדי "להיטיב" את כלכלת ישראל ולהביא ישועה לערי הדרום. הפרסומות מפתות אותנו לקחת "צ'אנס" – לגרד "חיש-גד", לשלוח "ינר" ורעיונות רבים נוספים. הצעיר מתבונן סביבו, ומה הפלא שגם הוא רוצה לטעום מהאשליה?

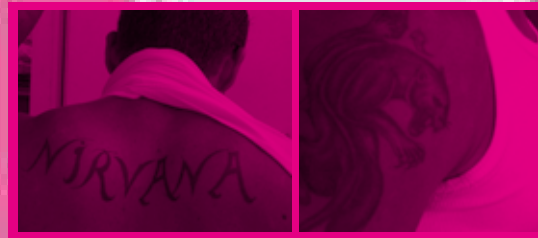
שלא כבעבר, האפשרות להתנסות במשחקי הגרלות ובהימורים קלה מאוד. עשרות אתרי הימורים מציעים את מסך המחשב וכל שצריך הוא קצת יזמה וכרטיס אשראי (של ההורים) ואתה כאילו בקאזינו. ל"תפרנים" יש מגוון רחב של משחקי הדמיה, שמלמדים את הטכניקות ומאפשרים התנסות והתמחות, עדיין בלי סיכון מיוחד. כמו בתחומי ההתמכרות האחרים, ככל שהחשיפה לחומר מתרחשת בגיל צעיר יותר, כך רמת הסיכון עולה. כושר השיפוט ויכולת ההתנגדות של הצעירים לא מפותחים דיים, והם נוחים יותר להשפעה. כמו בסמים האסורים, יהיה תמיד איזה "פושר" שידע לבחור את הקרבן המתאים, יפתה אותו בניצחונות קלים ובכסף זמין, ואחר כך, כשברור שהצעיר ניצוד, יעלה לו את רף הקושי ויכשילו. גובי החוב אינם עדינים, והצעיר יתחיל לגייס מזמונים מכל הבא ליד, כולל אמצעים לא כשרים.

הסיכון שנוטלים צעירים במשחקי הגרלות והימורים גבוה מאוד. ככל שנסאבים לאווירה הקסומה של המתח, ההתרגשות ולעתים אף הזכייה, כך מתפתים ללכת רחוק יותר והמשחק משתלט על שעות הבילוי, על שעות הלימוד ועל מערכות היחסים המגוונות בבית ובחוץ ולעתים אף מוביל להתנהגות עבריינית הקשורה לגיוס הכספים לכיסוי חובות. ברמה האישית אנו נתקלים במצוקה נפשית, החל ממצבי דיכאון ועד למחשבות אבדניות. המחיר, בכל מקרה, כבר ורב עצמה.

דווקא משום שמדובר בהתנהגות חוקית ובמשחק תמים לכאורה, חשוב להיות ערים להתנהגות הצעירים ולשים לב לסימני האזהרה השונים. למשל, ריבוי שיחות על הימורים וגילוי בקיאות בתחום, חשאיות בדבר פעילות עם בני הגיל, בקשות תכופות לכספים למטרות שונות ובלתי ברורות, היעלמות חפצי ערך וכסף מן הבית, שינויים במצבי הרוח, ירידה ברמת הלימודים, היעדרויות תכופות מבית הספר ועוד. המעבר מבילוי תמים להתמכרות מלווה תמיד בסימנים חיצוניים שונים. צריך רק להכירם ולדעת לזהותם.

בשעה 01:00 החלה חבורת הצעירים להתפזר, לאחר שבילתה שלוש שעות סביב שולחן הפוקר. אף אחד לא היה שתוי, אף אחד לא טען שאיבד את כל כספו, אף אחד לא הדיף ריח סיגריות. הם היו משועשעים ונדמה כי העבירו ערב בכיף, הרבה צחוק, הרבה "אקשן", והכול סביב משחק הפוקר. נשמתי לרווחה כי הפעם זה עבר בשלום. ובכל זאת תהיתי ביני לבין עצמי, האם באמת הכול בסדר וזו רק שאלה של אופנה, או שאני פשוט מכחיש ולא רוצה לראות? היסטוריה או היסטריה – מה נכון יותר? ימים יגידו, בינתיים צריך לפקוח עין ולהיות ערנים.

**לפניות ולשאלות בכל הקשור למשחקי הגרלות ולהימורים
ניתן לפנות ליחידה לטיפול בנפגעי אלכוהול והימורים
רח' ארלוזורוב 1, ת"ד 10643, רמת גן
טל/פקס 03-6733228
דוא"ל: efsharrg@netvision.net.il**

הישי התכנית

עם סיומה של התכנית בפברואר 2008, לאחר כשנה וחצי של פעילות, שבעה נערים הסירו את הקעקועים בסיוע עמותת 'רוטרי' חיפה, שלושה נערים פחדו להסירם, וחמישה המתינו לסיוע כספי כדי להסיר את הקעקועים.

מחשבות והרהורים שאחרי...

אנו מאמינים שהקעקוע מהווה עבור הנערים אמירה מפורשת לחברה ולעצמם. את המסר הזה חייבים לפענח ויש להתייחס אליו בכובד ראש. בעקבות התכנית הגענו למסקנות הבאות: (א) יש צורך להקים קבוצת מניעה שבה יוסברו כל הסכנות שבעשיית קעקוע; (ב) יש להמשיך ולמצוא חלופות שבאמצעותן יוכל הנער לבטא את עצמו; (ג) צריך למצוא פתרון למימון התשלום הנדרש להסרת הקעקועים.

מפי הנערים

בסיום התכנית רשם נער את חוויותיו במכתב שהופנה לעובד הסוציאלי המטפל אשר שכנע אותו להצטרף לקבוצת הסרת הקעקועים:

דף חדש נפתח בחיי ואני מרגיש נקי להתחיל לבחור לאן אני הולך ועם מי? בהתחלה לא חשבתי עד כמה הקעקועים מפריעים לי לתדמית ולחיים האישיים, אבל לאחר שעברתי את החוויה והסדנה אני משוכנע שעשייתי את הצעד הנכון ואני מציע לכל נער ונערה להתאפק ולא לבטא את הכעס והרגש על הגוף לצמיתות. אפשר על נייר, על קיר ובאינטרנט. לא חייבים על הגוף, מה עוד שאני כיהודי עובר עברה מוסרית של פסל ותמונה שאסור לי לסגוד להם.

היום אני חופשי ותודה על העזרה וההכוונה.
ממני ס' ד', חיפה

הצהרת מונטווידאו

של האגודה הבינלאומית לעובדים חינוכיים-סוציאליים – A.I.E.J.I

מבוא

יזמה חדשה-ישנה מתגבשת בימים אלה. היא חותרת לעגן באופן חוקי וממוסד את העוסקים בתחומי העבודה החינוכית-סוציאלית בישראל. זו הסיבה שהניעה אותי לחזור אל ההצהרה שגובשה בסיומו של הקונגרס העולמי ה-16 של A.I.E.J.I, שהתקיים במונטווידאו, בירת אורוגוואי, בנובמבר 2005.

היה זה קונגרס רב משתתפים, שכינס יחדיו כ-600 נציגים מרחבי היבשת הלטינו-אמריקנית ועוד כ-120 משתתפים שהגיעו מארצות הברית, מדינות אירופה וישראל, כל המכונים בפי המקומיים "תושבי חצי הכדור הצפוני". הרשימה המלאה של המשתתפים כללה עובדים חינוכיים-סוציאליים מעשרים המדינות הבאות: צ'ילה, אורוגוואי, ארגנטינה, ונצואלה, ברזיל, גואטמלה, פרו, קובה, ארצות הברית, קנדה, ספרד, צרפת, גרמניה, דנמרק, נורווגיה, שווייץ, איטליה, בלגיה, מכסיקו וישראל.

נושא הקונגרס ה-16 היה ממוקד בסוגיית המעורבות הפעילה של החניכים בגיבוש החלטות הנוגעות להן, ובאנגלית: "Social Education – Inclusion & Participation: Ethical Technicians and Political Challenge".

ניתן לומר כי המסר המרכזי העולה מן ההצהרה שגובשה מתמקד בהיבטים המרכזיים הבאים:

- א. תביעה מכל הממשלות להכיר בתחום החינוכי-סוציאלי כשדה פעולה ייחודי, בעל תרומה חשובה ביותר לאוכלוסיות החלשות בחברה. לשם פעולה יעילה הוא חייב לקבל גיבוי וסטטוס רשמי מן המדינה. רק עובדים חינוכיים-סוציאליים אשר סיימו בהצלחה תכנית הכשרה יסודית, בסיסית ומתמשכת, יוכלו ליהנות מסטטוס שכזה.
- ב. האתיקה המקצועית של העובדים חייבת לשמש נר לרגלי כל עובד חינוכי-סוציאלי, והוא יטמיעה במהלך עבודתו היום יומית עם חניכיו.

- ג. עבודה חינוכית-סוציאלית איננה רק אוסף של טכניקות ושיטות עבודה, אלא השקפת עולם ומחויבות ערכית לתרום באופן פעיל ליצירת חברה ועולם טובים וצודקים יותר.

ועתה אציג את פרטי ההצהרה אחד לאחד:

הצהרת מונטווידאו 2005*

לאחר דיונים, סדנאות וחשיבה מעמיקה, העובדים החינוכיים-סוציאליים ובעלי תפקידים אחרים בזירה החברתית שהתכנסו יחדיו בקונגרס העולמי ה-16 של הארגון הבינלאומי לעובדים חינוכיים-סוציאליים A.I.E.J.I, מצהירים בזה:

1. אנו מחזקים את קביעתנו בדבר קיומו של שדה פעולה המוגדר כתחום החינוכי-סוציאלי ואשר בו מתפקדים אנשים בעלי תפקיד מוגדר, המכוון להבטיח את מימוש זכויותיהם של האנשים אשר למענם אנו פועלים. פעילות זו דורשת את המחויבות המתמדת שלנו ברמות האתית, הטכנית, המדעית והפוליטית.
 2. בכדי לממש מחויבות זו, התפקיד של העובד החינוכי-סוציאלי חייב להיות מעוגן בהסדרים חוקתיים ולקבל גיבוי חזק. כמו כן, יש להבטיח את השתלבותו של העובד החינוכי-סוציאלי בצוותי עבודה וארגונים הפועלים על בסיס קבוצתי.
 3. משימה זו מחייבת עובדים חינוכיים-סוציאליים אשר קיבלו הכשרה בסיסית מתמשכת ברמה טובה.
 4. הכשרה זו חייבת להדגיש ניסיון מקצועי עם יכולת מתמשכת לניתוח יסודי של מצבים וכושר לפתרון בעיות.
 5. אנו רואים חשיבות מרובה בשיטתיות של הניסיון המקצועי כאמצעי התורם להכשרה ולהשבת המקצועיות; כל זאת, במטרה לממש את זכויותיהם של הלקוחות שבהם מטפלים העובדים החינוכיים-סוציאליים, מתוך גישה המשקפת את יעדיה של הגישה החברתית-פדגוגית המנחה אותנו בתהליכי העבודה.
 6. אנו מחזקים את קביעתנו כקבוצה וכיחידים בדבר האתיקה שחייבת לשמש קו מנחה מתמיד בעבודתנו, כמו גם בדבר השתתפותם הפעילה ומעורבותם של הלקוחות בתהליכים הנוגעים בהם.
 7. אנו, כעובדים חינוכיים-סוציאליים, מחזקים את מחויבותנו לערכים של דמוקרטיה וצדק חברתי ומגנים על המורשת התרבותית שלנו ועל הזכויות הבסיסיות של כל בני האדם.
- אנו משוכנעים כי עולם אחר וטוב יותר הוא בגדר האפשרי.

* ההצהרה אושרה על ידי כלל משתתפי הקונגרס הבינלאומי ה-16 של A.I.E.J.I עם סיומו (18 בנובמבר 2005).

קידת קיד"א

מרכז הידע של אשלים

"אנו מברכים על במה זו של מועדון הבוגרים, אשר תאפשר את קידום העשייה בתחום השירותים החברתיים".

המבנה והתכנים של כנס הפתיחה נקבעו בשיתוף קבוצות מיקוד של בוגרים, אשר הגדירו צרכים ורצונות. בהתאם לכך, כלל הכנס תוכני העשרה שלוש הרצאות עוקבות אשר התמקדו בהשפעות ההדדיות בין מצבים נפשיים ונוירוביולוגיה; מושב סדנאי, שבו התקיימו במקביל מספר סדנאות אשר הובלו על ידי בוגרים שהציגו היבטים שונים של עשייה מהשדה; מושב סיכום, שבו דנו המשתתפים בצורכיהם ובציפיות מהמשך המפגשים.

"אנחנו מברכים על המפגשים האלה, שבהם גם מקשיבים לנו ואנחנו גם שומעים אחרים", ציינו כמה מהבוגרים. "יש לכך חשיבות גדולה מאד לעשייה שלנו, לתחושה שאנחנו חלק מקבוצת עמיתים גדולה יותר ושיש מסגרת שבה אפשר לחדור לעומק המשמעויות של העשייה שלנו, חשיבה שהעומס היומי לא תמיד מאפשר".

פרס אשלים – הכרה במצוינות וביזמות של אנשי המקצוע בשדה העשייה

"לפעמים, כל מה שצריך זה איש מקצוע אחד שאכפת לו במיוחד, שידוע לקחת את העופרת היום יומית הרגילה ובמעשה אלכימיה להפוך אותה לזהב – העשייה שתשנה את חייו של ילד", אמרה ל', בוגרת פנימיה בעברה ואשת מקצוע בתחום החינוך המיוחד כיום. זה הרעיון העומד בבסיס יזמה חדשה של אשלים, בתמיכתה הנדיבה של משפחת אבישר מאוסטרליה: פרסי אשלים.

בשנת תשס"ט תעניק אשלים בפעם הראשונה את "פרסי אשלים" פרסים שיינתנו במטרה לציין יחידים וצוותים אשר הוכיחו מצוינות, חדשנות ויזמה ברמה היישומית בשדה העשייה בעבודתם עבור ילדים ונוער בסיכון ובני משפחותיהם. הענקת הפרס מהווה הכרה בעבודתם ורצון לראות בה מודל והשראה לאנשי מקצוע אחרים. בכל שנה יוענקו שלושה פרסים: פרס לצוות ושני פרסים ליחידים. הפרס יוענק בכנס השנתי של מיד"א במעמד מנכ"ל אשלים.

מידע נוסף תוכלו למצוא באתר אשלים:
www.ashalim.org.il

שנת תשס"ט יוצאת לדרך

שנת הלימודים תשס"ט נפתחה כסדרה במיד"א, המציעה השנה למעלה מעשרים תהליכי למידה מתמשכים במגוון נושאים רב-תחומיים, ימי עיון, כנסים ועוד פעילויות רבות. הפעילויות מיועדות לאנשי מקצוע העוסקים בילדים ונוער בסיכון ובני משפחותיהם. הנושא המרכזי שמיד"א תתמקד בו השנה הוא עבודה עם הורים ומשפחות. לנושא זה יוקדשו הכנס השנתי של מיד"א, שיתקיים ב-4 בפברואר 2009, והגיליון השני של "עט השדה", שיצא לאור סמוך למועד הכנס. גם סדרת מפגשי "במה חמה", שהחלה בשנת תשס"ח, תמשיך השנה ותציע מפגשים עם מיטב אנשי המקצוע מתחומי עשייה המשיקים בעבודתם לעשייה עם ילדים ונוער בסיכון, כגון: מפגש עם עו"ד תמר מורג, שתעסוק בנושא זכויות ההחלטה של הילד ומקומם בתהליכי ההחלטה של אנשי המקצוע; מפגש עם שמואל צבי, שיעסוק בהשתקפות מצוקה וסיכון בתרבות הזמר העברי; מפגש עם העיתונאי דניאל בן-סימון, שידבר על יחסי הגומלין שבין תהליכים חברתיים לבין העיתונות הכתובה ועוד.

מועדון בוגרי מיד"א בית שחוזרים אליו

בית הוא מקום שחוזרים אליו כדי להקשיב, להתלבט ובעיקר לקבל תמיכה והעצמה. זה הדבר שמיד"א שואפת להיות בית מקצועי, רב-תחומי, עבור אנשי המקצוע העוסקים בילדים ונוער בסיכון, מקום שבו יוכלו להכיר איש את רעהו ולספר זה לזה על הצלחות בעבודה, קשיים, התלבטויות, פתרונות ומודלים שונים של עשייה בשטח. תפיסה זו עומדת בבסיס אחת ממסגרות הלמידה החדשות שהושקה בשנה זו במיד"א – מועדון הבוגרים של מיד"א.

מועדון הבוגרים מיועד לכל מי שכבר השתתף באחד מתהליכי הלמידה המתמשכים של אשלים. סמוך לראש השנה התקיים כנס הפתיחה של המועדון, אירוע שסימן את פתיחת שנת הלימודים. "מיד"א היא בדיוק המקום להפיכתו של הידע הסמוי, המצוי בידיים של כל אחד ואחת מכם, לידע גלוי, שהוא נחלת כלל אנשי המקצוע", אמר ד"ר רמי סולימני, מנכ"ל אשלים, בדברי הפתיחה שלו. הנחת העבודה באשלים מבוססת על התפיסה, שלפיה שילוב של תחומי דעת שונים ויצירת שפה משותפת, בין-תחומית, הם חיוניים כדי לקדם את העשייה עבור ילדים ונוער בסיכון ובני משפחותיהם.

אפשר – ביטאון לעובד החינוכי-סוציאלי

אנא

עמותת לפיתוח שירותי רווחה וחינוך
ת"ד 53296 ירושלים 91531
טלפון: 02-6728905/6
www.efshar.org.il

המערכת:

ד"ר חזי יוסף, יו"ר המערכת
כפר הנוער ויצו נחלת יהודה
מרים גילת, עורכת ראשית
עמותת "אפשר"
לאה אדלר, עלם
ד"ר חזי אהרוני, עמותת "אפשר"
יורם ביטון, היחידה לקידום נוער,
משרד החינוך
רותי גינסור, ילדים בסיכוי –
המועצה לילדי פנימיות
ד"ר עמונאל גרופר, המינהל לחינוך
התיישבותי, פנימייתי ועליית הנוער,
משרד החינוך
יעל דורי, השירות לילד ונוער,
משרד הרווחה
ד"ר איתן ישראלי, עמותת "אפשר"
ענת נגרי, רשות חסות הנוער,
משרד הרווחה
דני פישר, השירות לנוער וצעירים,
משרד הרווחה
ד"ר שלום שמאי, המינהל לחינוך
התיישבותי, פנימייתי ועליית הנוער,
משרד החינוך

! הגיליון הבא של "אפשר" יעסוק
**במשמעות הקשר בין הפנימייה
לבין הבית והקהילה**

הנכם מוזמנים לכתוב לנו
מאמרים ותגובות

כתובת המערכת:

מרים גילת, עמותת אפשר, ת"ד 53296
ירושלים 91531
טל. 02-6728905
פקס. 02-6728904
דואר אלקטרוני:
mgilat@efshar.org.il

עריכת לשון: אורלי צור
עיצוב והפקה: 2w-design.com

טור אחרון

קורא יקר,

אחת ממטרותיה המרכזיות של עמותת "אפשר" היא קידום ומיסוד העשייה של העבודה החינוכית-סוציאלית. זוהי מטרה שהיא בבחינת חזון ארוך טווח, והיא מחייבת פעילויות מתמשכות לאורך זמן. העמותה פועלת לשם כך באמצעות כתיבה, עריכה והוצאה לאור של פרסומים וקיום ימי עיון וכנסים.

הביטאון **אפשר** שבידך משמש כלי בידי כל עובד חינוכי-סוציאלי במסגרות הקהילתיות והחוצי-ביתיות בעבודה עם ילדים, בני נוער וצעירים בסיכון. כתב העת **מפגש**, גם הוא בהוצאתה של העמותה, הוא כתב עת שפיט המפרסם מאמרים עיוניים, מחקרניים ויישומיים בנושאים מתחומי החינוך והטיפול, העבודה הסוציאלית, הפסיכולוגיה, הקרימינולוגיה ומדעי ההתנהגות. כמו כן מקיימת העמותה, בעיקר בשנים האחרונות, כנסים וימי עיון, בשיתוף אוניברסיטאות ומכללות אקדמיות בישראל.

כזכור, קיימנו בדצמבר אשתקד בבית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית באוניברסיטה העברית בירושלים, יום עיון, שנושאו המרכזי היה **המעבר לבגרות של צעירים בסיכון**. בעקבותיו יצא גיליון מיוחד של **מפגש**, בעריכתם של ד"ר ענת זעירא ופרופ' רמי בנבנישתי, שעוסק **בבוגרי השמה חוץ-ביתית**.

במרס 2008 קיימה העמותה, בשיתוף בית הספר לעבודה סוציאלית של אוניברסיטת תל-אביב, **"מפגש חי"** – יום עיון לרגל הוצאתו לאור של גיליון מיוחד של "מפגש" בעריכתו של פרופ' מאיר טייכמן. בנושא **התנהגויות סיכון ממכרות: סמים, אלכוהול, הימורים וגלישה באינטרנט בקרב ילדים ובני נוער**. יום עיון זה הוקדש לפרישתו לגמלאות של פרופ' טייכמן.

בנובמבר 2008 התקיים יום עיון בנושא **ילדים ובני נוער בסיכון – טיפול והתמקצעות עובדים: הרצוי והמצוי**. יום עיון זה התקיים על ידי המכללה האקדמית בבית ברל בשיתוף עם העמותה, לכבוד חגיגת יובל לקיומו של המסלול לטיפול וקידום נוער במכללה. המסלול מכשיר בוגרי תואר ראשון בחינוך שהתמחותם היא ילדים ונוער בסיכון. בעקבות יום עיון זה מתוכנן גיליון מיוחד של **מפגש**, שתערוך ד"ר נורית לוי. מיזם נוסף העומד על הפרק הוא גיליון מיוחד של **מפגש** שתערוך פרופ' שפרה שגיא, ובעקבותיו "מפגש חי" בשיתוף אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, בנושא **בני נוער מתמודדים עם מצבי לחץ במציאות הישראלית המשתנה**.

אנו מזמינים את קוראינו להשתתף בפעילויות העמותה.

קריאה מהנה,
שמואל דגן, יושב ראש העמותה